

ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ ๑๒

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒

เรื่องกฎหมายเทศของราชทูตฝรั่งเศสเข้ามา ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์

แต่กฎหมายเทศของหมอบรัดเล ในรัชกาลที่ ๕ ที่ ๕

คุณหญิงสุรเสนา

พิมพ์แรกในงานศพ นางนอวีระเชษฐ

พิมพ์ใหม่ พ. ศ. ๒๔๖๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

ประชุมพงษาวดาร ภาคที่ ๑๒

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒

เรื่องจดหมายเหตุของราชทูตฝรั่งเศสเข้ามาในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์

แต่ จดหมายเหตุของหมอบรัดเล ในรัชกาลที่ ๔ ที่ ๕

คุณหญิงสุรเสนา

พิมพ์แรกในงานศพ นางแฉวีรัชเชษภิก

พิมพ์แม่ พ. ศ. ๒๔๖๒

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

นางแข วิรัชเวชกิจ

เกิดเมื่อวันศุกร์ เดือน ๓๐ ปีฉลู ตรงวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๐๗
ถึงแก่กรรมวันพฤหัสบดี เดือน ๗ ปีระกา ตรงวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๒
อายุ ๕๕ ปี

คำนำ

คุณหญิงสรเสนา จะทำการปลงศพสนองคุณนางแซวรัชเชกกี
 มารดาของคุณหญิงสรเสนา มีศรัทธาจะพิมพ์หนังสือแจกในงานศพ
 เล่มที่ ๑ ชอบหนังสือประชุมพงษาการภาคที่ ๑๒ ซึ่งทอพระสมุดฯ
 ได้พิมพ์เมื่อคนขน แลยังมีฉบับอยู่ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร
 ขออนุญาตแจกหนังสือประชุมพงษาการภาคที่ ๑๒ ในงานศพนางแซ
 วรัชเชกกี กรมการทอพระสมุดฯ โมนทนาแลอนุญาตตามประสงค์
 หนังสือประชุมพงษาการภาคที่ ๑๒ นั้นเรื่องจดหมายเหตุของราช
 ทศฝรั่งเศสเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีครั้งแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์
 เรื่อง ๑ กับเรื่องจดหมายเหตุของหมอบริกเลเรื่อง ๑
 เรื่องจดหมายเหตุของราชทูตฝรั่งเศสนั้น เป็นระยะทางเขวเฉยเคือ
 โสมมอ เอกอรรคราชทูตฝรั่งเศส ซึ่งพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๕ ให้เข้ามาเจริญ
 ทางพระราชไมตรียังสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อคฤศตศก ๑๖๘๕
 (พ.ศ. ๑๒๒๘) : เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร ยุนนาค) แต่ยังเป็น
 พระยารางวางมหาศเล็ก ได้แปลจากภาษาอังกฤษออก เป็นภาษาไทย
 ทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อพระกา
 พ.ศ. ๒๔๒๘

จดหมายเหตุของหมอบริกเลนั้น หมอบริกเลเป็นมิชชันนารี
 อเมริกัน เข้ามายังสอนศาสนาตั้งอยู่ในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ใน
 รัชกาลที่ ๑ ได้จัดทำหมายเหตุการณซึ่งรู้เห็นลงไป ครั้นที่ทูลงเมื่อมาตั้ง

จดหมายเหตุทูตฝรั่งเศส แลไปรษุเกต

เข้ามาเมืองไทยในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ข้าพระพุทธเจ้า พระยาภาสกรวงศ์ ไทรับพระราชทานแปล

จดหมายเหตุ ระยะทางของมองซิเออร์ เลอ ซี วารีเอวเคอเซามองค์
ราชทูตของพระเจ้าหลุยส์ ที่ ๑๕ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส เข้ามาเจริญทาง
พระราชไมตรี ในสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓ คือสมเด็จพระนารายณ์มหา
ราช พระเจ้ากรุงทวารวดีศรีอยุธยาโบราณ เมื่อในขมฤกษ์
ศักราช ๓๐๘๕ ตรงกับขมฤกษ์ศักราช ๓๐๕๗ ซึ่งเซอร์ยอนไปวริงพระยา
สยามานุกุลกิจสยามมิตรมหายศ ได้แปลจากภาษาฝรั่งเศส โดยสังเขป
เป็นภาษาอังกฤษ ลงพิมพ์ไว้ในสมุดหนังสือ ซึ่งเซอร์ยอนแต่งถึงเรื่อง
กรุงสยาม ขนทุลเกล้าฯ ถวาย มีความค่อไปข้างล่างนี้ ควรมิควรร
แล้วแต่จะทรงพระกรุณาไปรษุเกล้าฯ ขอเดชะ

๑ ในคำจดหมายเหตุระยะทางนั้นมีความว่า ข้าพเจ้าได้ออกจาก
เมืองเบรคัต (นี้เป็นเมืองท่าชายทะเลฝรั่งเศส) วันที่ ๓ เดือนมกราคม
ในขมฤกษ์ศักราช ๓๐๘๕ ตรงกับขมฤกษ์ศักราช ๓๐๕๗ ปี มาใน
กำยานหลวง ซอร์ซี โซร์ แลมีเรือรบใหญ่ชื่อ ล่ามาลิมี มขนใหญ่
๓๐ บอกมาด้วยลำหนึ่ง ได้มาถึงปากอ่าวแม่น้ำเจ้าพระยา ในวันที่ ๒๕

เดือนเสปเต็มเบอร์ตรงกับเดือน ๓๐ ไท่ทอกคสมอยู่ที่นี่ แล้วข้าพเจ้า
 ไท่ทอกคสมแจ้งความถึงบิชอป ออฟ เมดแคส โดปอลิค ซึ่งเป็น
 สังฆราชสอนศาสนาโทลิกอยู่ในกรุงสยาม ครั้นวันที่ ๒๘ ในเดือน
 นั้นบาทหลวง อีเปเคอ ลีออนเน ไท่มาลงเรือของข้าพเจ้า แล้วแจ้ง
 ความตามท้าวเจ้าจะต้องการให้ทราบทุกประการ ก็บอกข้าพเจ้าว่า
 พระเจ้าแผ่นดินสยามได้ทรงทราบความที่ข้าพเจ้ามาแจ้งจากเจ้าพระยาวิชา
 เยนตราธิบดี เสนาบดีของพระเจ้าแผ่นดินสยาม มีพระไทยยินดีใน
 ข่าวที่ข้าพเจ้ามาแจ้งเป็นอันมาก มีพระราชโองการคำสั่งให้เจ้าพระยา
 วิชาเบนตราธิบดีบอกให้พระสังฆราชกับขุนนาง ซึ่งมียศที่หนึ่งสองนาย
 ลงไปปราศาศข้าพเจ้าที่มีพระไทยยินดีด้วยข้าพเจ้าได้มาแจ้ง ครั้นภาย
 หลังล่วงไปไต่สองวัน สังฆราชกับขุนนางสองนายจึงได้มาหาข้าพเจ้าบน
 เรือ ข้าพเจ้าไต่รับเข้าในห้องที่ในเรือของข้าพเจ้า ข้าพเจ้านั่งที่เก้าอี้ใหญ่
 สังฆราชนั่งบนเก้าอี้เคียงกับข้าพเจ้า แต่ขุนนาง ๒ นายนั้นนั่งบนพรมที่
 พนสำหรับห้องข้าพเจ้า เขาจึงได้บอกข้าพเจ้าว่า พระเจ้าอยู่หัวของเรา
 มีพระราชคำสั่งให้เขามาแสดงความยินดีที่ไต่ทรงทราบว่าข้าพเจ้ามาแจ้ง
 แลด้วยข่าวที่พระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสได้ปราบปรามบรรดาศัตรูของพระ
 องค์ราชคาบ แลเป็นเจ้าเอกราชในประเทศเขตรแดนของพระองค์ท่าน
 แลอยู่สงบเรียบร้อยที่พระองค์ได้ยอมให้ชาติทั้งหลายที่อยู่ในทวีปยุโรป
 ปรกคักกัน

ข้าพเจ้าจึงได้กล่าวความขอบพระไทยพระเจ้าแผ่นดินสยาม ซึ่ง
 เป็นพระเจ้าอยู่หัวของเราในการที่ไต่ทรงโปรดเกล้าเป็นคำเบีรยอมมาคักกัน

แล้วตอบแทนทักกล่าวถึงพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าด้วย แล้วข้าพเจ้าได้
 บอกแก่เขาว่า ข้าพเจ้ามีความยินดีเป็นอันมาก ที่ผู้รักษาเมืองบางกอก
 ได้รับคนที่ข้าพเจ้าให้ขึ้นไปโดยกิริยาอันดี แลได้สั่งของกำนันมาให้
 ข้าพเจ้าด้วย เขาจึงตอบว่าผู้รักษาเมืองบางกอกได้รักษาไว้ร้อมตาม
 ตำแหน่ง ด้วยตั้งแต่ราชทูตของพระเจ้าอยู่หัวของเขาที่กรุงฝรั่งเศส
 ได้รับรองโดยดี แลการรับร้อมนี้เพราะด้วยบุญญาของข้าพเจ้า ที่ได้ชัก
 นำให้กรุงสยามกับกรุงฝรั่งเศสเป็นไมตรีผูกพันกันสนิทมาแต่ก่อนนั้น
 ครั้นเมื่อข้าพเจ้าได้รับรองเขาโดยเกียรติยศแลสุภาพซึ่งเป็นตาม
 ธรรมเนียมในเมืองของเขาในเวลานั้น แล้วข้าพเจ้าได้เชิญเขารับ
 ประทานน้ำชาอีกด้วยขนมหวาน เขาได้อยู่ที่บนเรือข้าพเจ้าเกือบชั่วโมงหนึ่ง
 เมื่อเขาจะไปนั้นข้าพเจ้าได้ให้ยิงปืนสลุตเขา ๘ นัด ฯ

๑ ครั้นณวันที่ ๓ เดือนออกโทเบอร์ ตรงกับวัน เดือน ๓๓ เจ้าพระยา
 วิชาเขนตราธิบดี เสนาบดีของพระเจ้าแผ่นดินสยามนั้นเป็นคนต่าง
 ประเทศกอก แต่เขาได้ทำความดีมีความชอบมาก จึงได้มียศอัน
 สูงที่สุด เป็นที่โปรดปรานของพระเจ้าแผ่นดินสยามมาก ได้มีเทศมบาย
 แสวงความยินดีให้เสนาบดีของเขาให้นำมาให้ข้าพเจ้าแลจัดผลไม้ต่าง ๆ
 โค สุกร ไก่ เป็ด แลเสบียงอาหารอื่น ๆ อีกเป็นอันมากมาให้ข้าพเจ้า
 ด้วย เเสบียงอาหารของเหล่านี้โคเลี้ยงคนทั้งในลำเรือถึง ๕ วัน คนทั้ง
 ในลำเรือมีความยินดีได้เลี้ยงดูกันเป็นที่สบาย เพราะอดคักมาในทาง
 ทะเลหลายเดือน

๐ วันที่ ๘ เกือนออกโทเบอร์ สังฆราชบิชอป ออฟเมล์แทลไอ
 ไปลึกลงมายากกรุงศรีอยุธยา ขึ้นมาบนเรือข้าพเจ้าอีกกับขุนนาง
 อีกสองคนแจ้งความว่า สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามมีรับสั่งให้มาเยี่ยม
 ใต้วางใจความทุกข์สุขของข้าพเจ้า แล้วบอกกับข้าพเจ้าว่า คึงพระโอรส
 คอยระพยข้าพเจ้าโดยเร็ว ขอให้ข้าพเจ้าขึ้นไปเผ่า ข้าพเจ้าได้
 รับรองขุนนางซึ่งมานเหมือนครั้งก่อน แลเมื่อเวลาไปก็ได้นำ
 ยิงขึ้นสลักค้ำนี้ ๘ นึก ครั้นเวลาบ่าย ๒ โมงวันนั้นข้าพเจ้าไต่ลงเรือ
 สำรับกำปั่น แลที่พวกมากวดยข้าพเจ้านั้นลงเรือที่พระเจ้าแผ่นดินสยาม
 จักให้มารับทุกเข้ามาตามลำแม่น้ำ ในเวลาเย็นข้าพเจ้าไต่พบเรือ ๕ ลำ
 ๔ ผายเต็มทั้งนั้น ลำหนึ่งงามนักสำหรับตัวข้าพเจ้า อีก ๔ ลำก็งาม
 เรือคกแต่่งงามสำหรับพวกที่มากับข้าพเจ้า แลบรรทุกสิ่งของแต่ละคน
 ไซ้ของพวกทุก

ในเวลาเย็นวันนั้น คนที่ข้าพเจ้าได้ ไซ้ให้ขึ้นไปที่กรุงศรีอยุธยา
 ๕ ส่งสิ่งของเสบียงอาหารมาบอกกับข้าพเจ้า ว่าเจ้าพระยาวิชาเยนตราธิบดี
 ไต่มอยเรือ ๓๓ ลำให้กับเขาบรรทุกโค ลูกโค สุกกร เข็ค แลสุราเป็น
 ๕ เเสบียงสำหรับคนในเรือกำปั่น ว่าเป็นของพระเจ้าแผ่นดินสยามพระราช
 ๕ ทาน แลเจ้าพระยาวิชาเยนตราธิบดีได้บอกกับเขา ว่าในระยะเวลา
 ๕ ที่กำปั่นทุกทออยู่กว่าจะกลับไยนั้น อย่าให้ทุกค้องออกเงินซื้ออาหาร
 ๕ เเสบียงอาหารแลของใช้สอยต่าง ๆ แลขี้ขังคว้ยสิ่งของโค ๆ พระเจ้า
 ๕ แผ่นดินจะพระราชทานทุกสิ่ง

๑ วันที่ ๘ เดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๑๖ มีขุนนางมาหาข้าพเจ้าในเรือ ๒ คน
 ว่ามารับสั่งให้ส่งมาคอยรับคำสั่งของข้าพเจ้า ครั้นเวลาเช้าโมงหนึ่ง
 ข้าพเจ้าออกเรือไปอีก เป็นทางประมาณห้าสิบกิโลเมตร ข้าพเจ้า
 มาถึงท่าเทียบที่ปลูกข้าว ข้าพเจ้า มีขุนนาง ๒ คน คือ ผู้รักษาเมืองบาง
 กอก ๓ แลเจ้าเมืองขุขันธ์ ๓ ก็ยกกรมการอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก มา
 คอยรับข้าพเจ้าที่ท่าเรือนี้ แลปรารถนาให้ข้าพเจ้ามีอายุยืน ทำเนียบ
 ที่ปลูกข้าวนี้ทำด้วยไม้ไผ่ พันปลูกโดยวิธีร้อย มีเครื่องแต่งเรือน
 ใหม่ทั้งนั้น ห้องนอนกรผ้าลาย แต่ห้องข้าพเจ้าอยู่นั้นปูพรมยกพื้น
 มีเบาะเข็มชายแลเก้าอี้ใหญ่ขลุ่ยทอง หมอนกำมะหยี่ โต๊ะกลมด้วยผ้า
 ขลุ่ยทอง แลท่อนอนงามคิ อาหารแลผลไม้ที่เลี้ยงคนบริวารดีมาก
 ข้าพเจ้าได้ออกจากที่นั้นเมื่อวันพฤหัสบดี แลด้วยบรรดาขุนนาง
 ทั้งปวงตามข้าพเจ้ามาด้วย ข้าพเจ้าได้มาถึงบางกอกซึ่งเป็นหัวเมือง
 ที่หนึ่งของพระเจ้าแผ่นดินสยาม ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำประมาณทางสัก ๘
 สิบกิโลเมตรจากทะเล ข้าพเจ้าได้พบเรือกำปั่นอังกฤษลำหนึ่งยังขึ้น
 สลัดค้ำนขข้าพเจ้า ๒๓ นาที ก็ขอมส่งส่งแม่น้ำกยังสลัดค้ำนขข้าพเจ้า
 ขอมหนึ่งยังสลัด ๒๘ นาที อีกขอมหนึ่งยังสลัด ๓๓ นาที ขอมหนึ่งก่อ
 กลาย ๆ กัน แลมีขนเหล็กหล่ออย่างใหญ่ประจำอยู่ที่ขอมเป็นอัน
 มาก ข้าพเจ้าได้ขึ้นไปอยู่ที่ขอม ข้างซ้ายขอมตักก่อเรือร้อยกหลัง
 หนึ่ง เครื่องในตกแต่งเรือร้อยงามคิ ข้างในนั้นจัดแจงประดับประดา
 งามที่สุด โต๊ะที่วางรองข้าพเจ้าตามธรรมเนียมของประเทศสยาม

๑ ครั้นรุ่งขึ้นวันที่ ๓๐ เกือบออกโตเบอร์ เวลา ๒ โมงเช้าข้าพเจ้าได้
 ออกจากทณ บรราชอาณาจักรเมืองทमारบรองข้าพเจ้าเมื่อข้าพเจ้า
 ออกเรือนักโตสลตก้านยั้งข้าพเจ้าเหมือนเวลาวันก่อน ครั้นเวลาเที่ยง
 ข้าพเจ้าได้ ลงทำเนียบที่ปลกรยแห่งหนึ่ง ทำเนียบนั้นนักโตปลกแล
 ตกแต่งงดงามก็เหมือนอย่างทำเนียบก่อนนั้นเหมือนกัน ที่แขวงตำบล
 นมขอม ๒ ขอม ก็โต ยั้งบนสลตก้านยั้งข้าพเจ้า ด้วยบนมอช
 ในยอมนั้นทุก ๆ กระจอก แล้วโตเลียงกินเนอร์แก่ข้าพเจ้าโดยคี่ ครั้น
 เวลาบ่าย ๓ โมงข้าพเจ้าโตออกจากทำเนียบที่พัก ทขอมก็ยั้งสลตกเหมือน
 อย่างแต่ก่อนนั้น ผู้รักษาเมืองบางกอกก็ตามข้าพเจ้ามาก็กลับไปรักษา
 เมืองบางกอกตามเดิม เมื่อสองเรือขนมานนข้าพเจ้าโตพักกำบน ๒ ลำ
 ลำ ๑ เป็นเรืออังกฤษ ลำ ๑ เป็นเรือซาคีซอลันดา ก็โต ยั้งบนสลตก
 ค้านยั้งข้าพเจ้าด้วยบนทุก ๆ กระจอกบรรคามาในเรือทั้ง ๒ ลำนั้น ครั้น
 เวลาค่ำทุ่ม ๑ ข้าพเจ้าโตมาถึงทำเนียบที่ปลกรย ที่ทำเนียบนักโตตก
 แต่งงามกว่าทำเนียบก่อน ๆ นั้น มีขุนนางมากอวยรับอยู่ที่นั่น ก็โตรับ
 รองข้าพเจ้าโตด้วยความสภาศิตอันใหญ่ ๆ

๑ วันที่ ๓๑ เกือบออกโตเบอร์ เวลาเช้า ข้าพเจ้าโตออกจากทณ
 แล้วมารับประทานกินเนอร์ที่ทำเนียบพักแห่งหนึ่ง ครั้นเวลาเย็นโตมา
 ลงทำเนียบพักที่เช่นก่อน ๆ นั้น ได้ตกแต่งงดงามก็ มีขุนนาง ๒ นาย
 มารับรองข้าพเจ้า ๆ

๑ ครั้นวันที่ ๓๒ เกือบออกโตเบอร์ ข้าพเจ้าโตมาพักนอนที่ตำบล
 ทน ทางประมาณสัก ๒ ลิก คี่ ๖ ไมล์ถึงกรุงศรีอยุธยา เพราะ
 ที่ตำบลนั้นมีขุนนางมากอวยรับข้าพเจ้าอยู่ ๒ นาย แล้วนายห้างอังกฤษ

กับซอลันดาได้มาหาคำนับข้าพเจ้า
ตั้งแต่นั้นเรือกำปั่นแลวก็มีไต่กลับไประ
พักอยู่ที่นั่นจนวันแห่เข้าเมืองหลวง

แต่คนฝรั่งเศสนั้นได้มาหาข้าพเจ้า
ตามข้าพเจ้ามาด้วย ข้าพเจ้าได้

บรรดาขุนนางทั้งปวงที่ได้มาคอยรับข้าพเจ้าตามแม่น้ำระยะทางนั้น
ตามข้าพเจ้ามาด้วย ที่หนงนั้น คือ มหาคเล็ก ที่มาภายหลังอีกนั้นก็
มียศใหญ่ขึ้นกว่าก่อนนั้น ที่สภทมารบนั้นเป็นเจ้า บรรดาขุนนาง

ทั้งปวงนี้มีเรือสำหรับตัวของเขาเองทุก ๆ คน เรือของขุนนางเหล่านั้นที่
กลางลำเรือที่เขาที่นั่งนั้น ยกพนชนสูงคล้าย ๆ กับโอรน แลหนึ่งลำ

ละคนเท่านั้น มีอาวุธวางข้าง ๆ คือ ดาบ หอก ทวน ธนู โล่ที่
แลไม่สามง่ามเหมือนกัน เรือทั้งหลายเหล่านั้นประมาณสัก ๕๐-๖๐

ลำตามมาด้วย ลำลำก็ยาวถึง ๘๐ ฟุต มีพายบรรดถึง ๓๐๐ คนก็
มี แต่เขามีไต่พายเหมือนอย่างธรรมเนียมของเร เขาที่นั่งก็ระทง

เรือเป็นคู่กัน หันหน้าไปหัวเรือจึงพาย พายยาวประมาณ ๕ ฟุต แล
เมื่อพายนั้นไต่ควโดยท่าแข่งแรง ฯ

๑ วันที่ ๓๓ เดือนออกโทเบอร์ ข้าพเจ้าได้ให้ขุนนางที่มาอยู่ด้วย
กับข้าพเจ้าขึ้นไปกราบทูลพระเจ้าแผ่นดิน ว่าข้าพเจ้าได้ทราบการแห่ง

กิริยาที่เป็นธรรมเนียมมรขราชทุกคต่าง ๆ ที่ในกรุงนี้ แลธรรมเนียมนั้น
ใดกันมากก็ธรรมเนียมมรขราชทุกคที่ในกรุงฝรั่งเศส ข้าพเจ้าได้ขอ

พระเจ้าแผ่นดินสยามจักผู้หนึ่งผู้ใดให้มาพอกับข้าพเจ้า จะได้ขุดขุดถึง
อารทที่จะรับข้าพเจ้า ฯ

๑ ครั้นเมื่อวันที่ ๓๔ เดือนออกโทเบอร์ มีรับสั่งให้เจ้าพระยาวิชา
ยนตราธิบดีลงมาหาข้าพเจ้า ขุดขุดสนทนากันอยู่นาน บิศลอป

ออฟเมเกลโล โปลิค เป็นล้าม ใ้ช้ฤกษ์ยากัน้อย่นาน ข้าพเจ้าไม่
ยอมให้ตักสิ่งหนึ่งเลย ในการที่เป็นธรรมเนียมมรัชทุกที่ในกรุงฝรั่งเศส
เจ้าพระยาวิชาเยนตราธิบดีก็ยอมตามข้าพเจ้า ข

๑ วันที่ ๓๓ เดือนออกโทเซอร์ เจ้าพระยาวิชาเยนตราธิบดีใ้มา
หา พาเรืออย่างงามมาด้วย ๕ ลำ รัชบรรทุกเครื่องราชบรรณาการ
ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินกรุงฝรั่งเศสทรงยินดีมาในสมเด็จเจ้าแผ่นดินสยาม
ของบรรณาการนั้น คือ โหมกเทศลายทอง ๒ พับ พรหมอย่างงามที่
สุก ๕ ผืน โคมระย้าเงินใหญ่ ๓ ระย้า กระบอกเงินใหญ่มีทั้งกรอบ
เงินแลกรอบทองหลายแผ่น โดแก้วจาระไนเหลี่ยมทอง ๓ นาฬิกาเรือน
มีปล่องหลายเรือน หีบเขียนหนังสือเล็ก ๆ หลายหีบ ขันใหญ่แล
ขันอย่างยาวอย่างสั้นทำด้วยฝีมือช่างอย่างงามที่หลายกระบอก แลคว
อย่างสังข์ของต่าง ๆ ซึ่งเป็นฝีมือช่างฝรั่งเศสเป็นอันมาก ในเวลานั้น
พระเจ้าแผ่นดินสยามมีพระราชโองการดำรัสสั่งใ้บรรดาชาติแขกทั้งปวง
ซึ่งเข้ามาตั้งอยู่ในกรุงสยาม ใ้มาอวยพรข้าพเจ้าที่ใ้มาถึง แล
แสดงใ้ข้าพเจ้าเห็นบรรดาเกียรติยศที่สมควรแก่ราชหฤศของพระมหา
กระษัตริราชธิราช ซึ่งเป้นใหญ่ที่สุดกในโลกนี้ พวกแขกนั้นใ้มาหา
ข้าพเจ้าเวลาประมาณย่ำค่ำ แต่งตัวตามอย่างชาติของเขาทั้งหลาย มี
อยู่ประมาณ ๕๐ ชาติต่าง ๆ กัน เช่นเมืองเอกราชทั้งนั้น แต่เครื่อง
แต่งตัวนั้นก็คล้าย ๆ กันกับเครื่องแต่งตัวอย่างไทย ผิดอยู่แต่ที่เครื่อง
ประดับขนคี่สีต่าง ๆ กัน ลางคนก็โพกผ้า ลางคนก็ใส่หมวกแก้มอย่าง
อเมริกัน ลางคนก็อยู่คี่สีเปล่าอย่างชาวสยาม คนที่มชื่อเสียงนี้

โปกผ้าสาธุชาวเป็นรูปคล้ายกับหมวกแก๊วอย่างทหารแต่กุน ซึ่งตั้งอยู่
ตรงศีรษะแลมีสายเชือกพันรัดใต้คางด้วย (เห็นจะเป็นลำพอก) แต่
เท้าเปล่าแทบจะก้าวกันทั้งนั้น เว้นไว้แต่คนน้อยคนที่เคี้ยวที่ใส่รองเท้าเชิง
งอนที่พวกแขกเด็กใช้ใส่

ในเวลาวันนั้น เจ้าพระยาวิชาเยนทรราชอีกให้มาแจ้งความแก่
ข้าพเจ้า ว่าพระเจ้าแผ่นดินมีรับสั่งโปรดจะให้ข้าพเจ้าเสด็จออกรับ
ข้าพเจ้าเวลาพรุ่งนี้ ฯ

๑ วันที่ ๑๗ เดือนออกโตเบอร์ ข้าพเจ้าได้ออกจากที่พักเวลาโมง
เช้า มีขุนนางประมาณ ๕๐ คน เป็นพระยาอยู่ ๒ คน มาจากพระราช
วัง แล้วบอกกับข้าพเจ้าว่าเรือกระบวนคอยอยู่แล้วที่ระับพระราชสำลัน
แล้วตัวข้าพเจ้าขึ้นไปสู่พระราชวัง พระราชสำลันนั้นไค้อยู่ในห้องข้าพเจ้าเอง
ใส่พานทองมีตาคอยอย่างคึกคึก ขุนนางที่มาทั้งนั้นไค้ไปในห้องหมอบทั้ง
สิ้น แล้วยกมือของเขาประสานกันเข้าจกหน้าผาก แล้วก็ก้มหน้าลง
จนถึงพื้น ทำท่าค้งนดง ๓ ทนถวายบังคมค้ำนั้พระราชสำลัน ข้าพเจ้า
ไค้ นั้อยู่บนเกาอิใหญ่ไค้กับพระราชสำลัน เกียรติยศค้งนั้ มีไค้ทำ
แต่ก่อน ๆ มาเลย เว้นไว้แต่พระราชสำลันของพระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น ค้งนั้
ทำการนียมค้ำนั้แล้ว ข้าพเจ้าไค้เชิญพระราชสำลันกับทั้งพานทอง
เชิญเก็นออกมาประมาณสิก ๗-๘ ก้าว แล้วข้าพเจ้าไค้ส่งพานพระราช
สำลันให้กั้ยาคหลวงแอย่เบเกอชวยชั้ ซึ่งไค้มากับข้าพเจ้าจากกรุง
ฝรังเศส เขาเก็นเชิญมาข้างซ้ายข้าพเจ้าแต่ข้างหลังไปหน่อย เขาเชิญ

พระราชสาส์นนับไปจนถึงฝั่งแม่น้ำ ทนนข้าพเจ้าไต่พบเรือกิ่งขีตของ
 แต้งเครื่องพร้อม มีขุนนางชนก & นังมา ๒ คน ข้าพเจ้าจึงไต่รับพระ
 ราชสาส์นมาจากปากหลวงแอแปเคอชวยซี เชิญลงไปเรือกิ่งขี
 ส่งให้แก่ขุนนางคนหนึ่งที่อยู่ในเรือนั้น แล้วเขารับเชิญขึ้นไว้บนบยบก
 นั้นเป็นยอกแหลมสูงขีตของอย่างงาม แล้วข้าพเจ้าก็มาลงเรือลำหนึ่ง
 เป็นเรือยาวงามดี ตามเรือพระราชสาส์นขีตไปทีเดียว แล้วมีเรืออีก ๒ ลำ
 งามเหมือนอย่างเรือทข้าพเจ้า มีขุนนางนังมาในเรือนั้น ท้าย
 เคียงเรือทใส่พระราชสาส์นทงชายขวา เรือทข้าพเจ้าทไต่พบมาแล้ว
 นั้น เรือปากหลวงแอแปเคอชวยซีพายตามเรือข้าพเจ้า และขุนนาง
 ๓ คน ทไต่มาทข้าพเจ้าแลพวกของข้าพเจ้าไต่ลงเรือค่างหากพายตาม
 มาข้างหลัง ขุนนางทมีศึสูงนนชเรืองามนิกออกชีกินำนำ แลมีเรือขย
 ขีตของอีกประมาณ ๓๒ ลำ แลเรืออื่น ๆ อีกเกอช ๒๐๐ ลำพายเป็น ๒ แถว
 พระราชสาส์นนมเรือคู่เคียงข้างคู่ ๓ แล้วเรือข้าพเจ้าอยู่กลาง บรรดา
 ชาวเมืองทงป่วงที่อยู่ในกรุงศรีอยุธยา นั้น ก็เข้าท้อในกระบวนแห่
 แลในแม่น้ำอันกว้างนั้นคแต่มีคแม่่น้ำไปค้วยเรือค่าง ๆ เราไต่ออกเรือ
 เकिनกระบวนมาคังนจนคังกรุง ทนนจึงไต่ยิงสลุตค้ำนบข้าพเจ้า การท
 สลุตคั้นไม่เคยเป็นธรรมเนียมมิไต่ยิงสลุตทในพระนครให้แก่ราชทูตทงค่าง
 ทมาค้ำก่อนๆนั้นเลย บรรดาค้ำบนชิ่งทอคอยู่ในท้ำก็ไต่ทาค้ำนบข้าพเจ้า
 เหมือนกัน แลเมื่อมาคังททำชนนข้าพเจ้าไต่พบขีตของชิ่งยังมิไต่
 เคยใช้เลย เว้นไว้แต่พระเจ้าแผ่นดินทงเท่านั้น

ข้าพเจ้าจึงเชิญพระราชสาส์นขึ้นไปวางในรถ รถนั้นเทียมด้วยม้า
หลายม้า มีคนชักคนรณรงค์ด้วย แล้วข้าพเจ้ามาขึ้นเกาอี้ยกทอง มีคน
หาม มีคนยกขึ้นย่ำสี่คน ยาคหลวงแอบเบเคอชวยชักขาคานหาม
เหมือนกันแต่ไม่สูงาม ขุนนางที่มากับข้าพเจ้านั้นมีมา แลคนต่าง
ประเทศที่เข้ามาตั้งอยู่ในกรุงเดินตามหลัง แลกระบวนแห่ออกเดินมา
จนถึงบ้านผู้รักษากรุงทันนั้น ข้าพเจ้าได้พยทหารยืนเป็นแถว ๆ ข้างถนน
ไล่หมวกทองเหลืองกาไหล่ ไล่เสื้อชั้นในแลใช้ผ้าลายดอกคอ ซึ่ง
ใช้แทนกางเกงชั้นใน แต่ไม่ได้ไล่ลงเท้าแลรองเท้าสักคนหนึ่ง ทหาร
เหล่านั้นบางพวกถือขบ้น บางพวกถือทวน บางพวกถือธนูกับลูกศร บาง
พวกถือหอก ธนูมีเครื่องพิณพาทย์หลายอย่างต่าง ๆ คือ แตร,
กลอง, ฉาบ, ขลุ่ย, ฉิ่ง เขามีเสียงคล้ายกับเขาคคนเสียงแคะเมืองฝรั่งเศษ
ใช้เข้าพิณพาทย์นั้นคึงทวนกหนัก เราเดินกระบวนไปตามถนนกว้าง
ทั้ง ๒ ข้าง ถนนนั้นเต็มไปด้วยคนดู แลมาถึงที่ชาน้ำพระราชวัง
ทั้ง ๒ ข้าง มีช่างยืนเป็นแถว แต่งเครื่องสรรพออกสงคราม ครั้น
ข้าพเจ้าเข้าไปในพระราชวังชั้น ๓ ได้เห็นทหารประมาณ ๒๐๐๐ คนนั่ง
อยู่กยพน ถือขบ้นเอาชั้นลงเป็นแถว ๆ ละ ๖ คน แลแต่งตัวเหมือนอย่าง
เช่นข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ข้างบนนั้น แลช่างซ้ายนั้นมิช่างยืนอยู่หลายข้าง
สรรพเครื่องรบพร้อม แลต่อหลังเราได้เห็นคนขม้ารอยหนึ่ง แต่งตัว
อย่างแขกเท่าเป่ตำมอดถือทวนทุกคน ที่ในชั้นนั้นบรรดาคนต่างประเทศ
ทั้งปวงที่ได้ตามข้าพเจ้ามานั้นก็ลากลับไป เว้นไว้แต่ขุนนางที่ได้มากับ
ข้าพเจ้า ๆ ได้เดินเข้าไปอีก ๒ ชั้น ก็มีคนนั่งกระบาทเหมือนกยชั้น ๓

แล้วเข้าไปถึงชนก & ข้าพเจ้าได้พบขุนนางเป็นอันมากหมอบเอาหน้าลงกิน
 ทัณัน ทัณันมา ๖ มาใส่กำไลทองที่เท้าทั้ง ๕ เท้า แต่งเครื่องพร้อม
 อังนาค มีเครื่องทองแลเครื่องเงินประดับมุกคาทักขิมแลเพชร แล
 พนังแสงช่างนั้นก็เขียนทองประดับพลอยเหมือนกัน โกลนแลอานทำด้วย
 ทองแลเงิน มีขุนนางรุ่งทิวละ ๒ คน แลมีช่างหลายตัวแต่งเครื่อง
 คล้าย ๆ กับเครื่องมาเป็นคชาภรณ์ครบ รัตคนนั้นหุ้มกำมะหัดแดง
 แลกระวิลาทโหล่ทอง ขรรคากษัตริย์ได้เข้าไปในท้องพระโรงอยู่ตาม
 ตำแหน่งก่อน พระเจ้าแผ่นดินสยามเสด็จออกชนพระที่นั่งโอรน แลเมื่อ
 ข้าพเจ้าได้เข้าไปนั้น เจ้าพระยาวิชาเยนตราธิบดีพระคลังเสนาบดีได้เข้า
 ไปกับข้าพเจ้า แลยากหลวงแอบเขเคอช่วยฉันเชิญพระราชสาส์น
 ข้าพเจ้ามีความแปลกใจที่ได้เห็นพระเจ้าแผ่นดินสยามประทับอยู่บนพระที่
 นั่งยกชั้นสูง ด้วยเจ้าพระยาวิชาเยนตราธิบดีได้สัญญาขอมไว้กับข้าพเจ้า
 ว่าพระเจ้าแผ่นดินสยามจะเสด็จออกชนพระที่นั่งที่ยกชั้นนี้ให้สูง กว่าหัว
 ของคน แลพระราชสาส์นนั้นควรจะได้ถวายต่อพระหัตถ์ เหตุดังนี้
 ข้าพเจ้าจึงได้ถวายยากหลวงแอบเขเคอช่วยชี้ว่าคำที่สัญญาให้ข้าพเจ้านั้น
 ได้ลบล้างแล้ว แต่ข้าพเจ้าคงจะตั้งใจโดยแท้ที่จะถวายพระราชสาส์น
 กับด้วยมือของข้าพเจ้าเอง พานทองซึ่งใส่พระราชสาส์นนั้น มีที่
 ใหญ่ยาวกว่า ๓ ฟุต ด้วยเขาคิดว่าข้าพเจ้าจะหิ้วปลายทมิฬขยอก
 พานชุนขึ้นไปให้สูงถึงพระที่นั่ง แต่ข้าพเจ้าได้ตั้งใจในทันทีนั้นจะถวาย
 พระราชสาส์นต่อพระหัตถ์เอง จึงได้ถือพานทองนั้นในมือข้าพเจ้า ครั้น
 ได้มาถึงพระทวาร ข้าพเจ้าก็มีศรัทธาถวายคำนับที่ ๓ แล้วเดินไปให้ถึง
 ทางที่ในท้องพระโรง จึงได้ถวายคำนับอีกครั้งหนึ่ง แล้วเดินไปที่ใกล้

ข้าพเจ้าจะนั่งนั้น ข้าพเจ้าไต่พิศแขกเกรศถวายสองสามคำแล้วข้าพเจ้า
ได้หมวกแล้วจึงนั่งลงเฝ้าแกลคอยฟังทรงปราโศ แลทูลตอบในคำสัพซ
นั้นมีความดังนี้

ไซรเออร์ (เทวะ) พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นเจ้าของข้าพเจ้ามี
พระเกียรติยศทั่วทั้งโลกที่ได้มีไชยอำนาจใหญ่ พระองค์ได้ทรงจัดการ
ปรายปรามเสี้ยนหนามของพระองค์ท่านให้สงบ แลให้สัมภัสमानเรียบ
รอยคิ้วคิ้วกำลังราชานภาพ มีรับสั่งให้ข้าพเจ้าเข้ามาเฝ้าพระองค์ ทล
แสดงให้พระองค์ทรงทราบ ว่าพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้ามีความนบถ
รักใคร่ในพระองค์อันสูงศักดิ์ ด้วยพระเจ้าแผ่นดินข้าพเจ้าได้ทรงรัก โดย
เต็มในคุณวิเศษของพระองค์ แลพระบัญชาในการปกครองของพระองค์
แลพระปรีไชยบายที่ไต่ทรงจัดการตั้งฐานบ้านเมืองให้สอาดงดงามเรียบ
เรียบร้อยไปทั่วพระราชอาณาเขต ซึ่งพระองค์ได้มีพระไทยปราณาให้
พระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าทราวยโดยราชทูตของพระองค์ แลทางพระ
ราชไมตรีของพระองค์ที่ได้มีกับพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้า ก็ได้แสดง
ให้เห็นซัค ความยำรงค์ ๆ มาที่พระองค์ทรงโปรดพระราชทานแก่ชน
ซึ่งเป็นสัพเยกคของพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้า แลเป็นสำคัญนันทพระ
องค์ทรงยำรงค์ คือ บิศลอป สังฆราชที่เป็นมินิกเตอร์ของพระเจ้าแผ่นดิน
พระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าได้ทรงทราบซัคอยู่เสมอ ในผลแห่งความ
นบถซึ่งพระองค์ได้มีต่อพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้า จึงได้มีพระไทย
ปราณาจะแสดงตอบแทนการนี้ ซึ่งมีอยู่ในอำนาจของพระองค์ท่าน
ด้วยพระราชดำริหอนัน พระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าจะวิสาสะกับพระองค์

โศภให้ชนที่เป็นสปีเยกต์ของพระองค์ท่านเข้ามาตั้งการค้าขายที่ในกรุง
 นี้ให้วัฒนาเจริญมากขึ้น แลจะทรงแสดงการพระราชไมตรีอันสนิทให้
 เป็นที่หมายทุกสิ่งทุกอย่าง ที่จะให้สองพระนครมีความสามัคคีต่อกัน
 สนิทรักใคร่กันให้ปรากฏไปยืดยาวไปในอนาคตกาล ด้วยทาง
 ระหว่างสองพระนครนั้นไกลกันมาก ก็แต่จะไม่มีกาสิ่งใดที่จะทำการ
 ที่ทรงกำวิหังสนิทติดต่อกันกับพระองค์ได้ ก็ได้มีพระไทยพร้อมอาไศรย
 ด้วยรถที่จะโดยสารขึ้นที่เขตก้อนเป็นท่งไค้อย่างเดียวกัน ด้วยการสำคัญอัน
 พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นเจ้าของข้าพเจ้าที่มพระปรีชาญาณ แลความสว่าง
 มาก ก็ไค้ทรงชี้แจงแนะนำให้พระเจ้าแผ่นดินทั้งหลายที่เป็นทางพระราช
 ไมตรีกับพระองค์ท่าน พระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าซึ่งได้มีพระไทย
 ปรารถนาให้ข้าพเจ้าทูลแอกเศรศถวายแก่พระองค์ ว่าเป็นของพระองค์
 ท่านเองให้ทูลแก่พระองค์ พระองค์ท่านขอต่อพระองค์ ด้วยว่าเป็น
 มหาไมตรีอันสนิทกัน แลด้วยประโยชน์ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าได้
 ศึกษให้มก่พระองค์ ซึ่งพระองค์มีพระเกษานภาพอันจริง ๆ ให้ทรง
 พระราชดำริหาอิทธิอำนาจซึ่งพระองค์ได้มีอยู่นั้นจะถือไค้อย่างเดียวกับจาก
 พระผู้เป็นเจ้าอันเที่ยงแท้ซึ่งปกครองสวรรค์แลพิภพ ด้วยการเป็นเหตุ
 ที่ควรระกิดสำคัญมากกว่าที่ระนมัสการเทวดาซึ่งรุ่งเรืองอยู่ทุกวัน ออกแอด
 เสมอมีอำนาจที่จะผูกไค้ได้เลย แลความรู้แลเวทนาของพระองค์นั้นทรง
 ดำริที่ไปก็คงจะไค้พบไม่เป็นเบ่งล่าดอกไม้ไม่ผิดเลย แต่การนี้คงจะไค้ทรง
 ทราบซึกมาก ถ้าพระองค์จะมีพระไทยจะพึงจากสิ่งพระราชแลพวกมิชชัน
 นารีที่เขาไค้อยู่ทันในเวลานี้ อนึ่งจะเป็นข่าวอันเรียบร้อย ไค้ยกที่ข้าพเจ้า

ระโก้ทุกแก่พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นเจ้าของข้าพเจ้าให้ทรงทราบว่าพระองค์
 ได้ทรงตามเห็นชอบด้วยตามจริงอันนี้ แล้วได้ทรงรับคำสอนตามคฤสค
 าสนาทั้งนี้แล้ว พระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าก็จะมีความนับถือรักใคร่ใน
 พระองค์ทวามากขึ้น แล้วจะโก้ทำให้ขึ้นซึ่งเป็นสี่ยุ่เบกค้ของพระเจ้าแผ่นดิน
 านของข้าพเจ้ามีความเชื่อ มากวัยเข้ามาในพระราชอาณาเขตของพระ
 องค์ แล้วจะทำให้พระองค์มีพระเกียรติยศมากขึ้นอีก แลพระองค์
 ะโก้มีความศุขเกษมในภายในที่ในสวรรค์ ภายหลังก้พระองค์ได้ทรง
 รอยครองแผ่นดินโดยความเจริญแล้ว

คำสี่ยุ่ขึ้น เจ้าพระยาวิชาเยนตราธิบค้แปลถวายแล้ว ข้าพเจ้า
 ก้ทุกพระเจ้าแผ่นดินสยามว่า พระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นเจ้าของข้าพเจ้าได้
 ปรกให้ข้าทูลวง แอ่เยเคอ ซวยซี. มาค้ด้วยก้ข้าพเจ้าก้ผู้ค้
 ้วย ๓๒ นาย แล้วข้าพเจ้าทูลถวายก้เขาทั้งนั้น ข้าพเจ้าได้เชิญพระ
 าสสาส์นจากมือข้าทูลวง แอ่เยเคอ ซวยซี. ก้ค้จะถวายก้เช่นข้าพเจ้า
 ก้พักตกลงไว้ เจ้าพระยาวิชาเยนตราธิบค้ซึ่งไปเฝ้าก้ด้วยข้าพเจ้าค้ลานเข้า
 ปรกด้วยมือก้เขา เรียกข้าพเจ้าแล้วผู้ช้ให้ข้าพเจ้ายกแขนเชิญพระ
 าสสาส์นขึ้นให้ถึงพระเจ้าแผ่นดิน แต่ข้าพเจ้าทำเป็นไม่ได้ขึ้นนึ่งเสีย
 ุ่ท้หลังพระเจ้าแผ่นดินทรงพระสรวล แลทรงลกขนก้มีพระองค์ลง
 ารับพระราชสาส์นท้อย่นพานทอง แลวก้ทรงประทยอ้ให้เห็นทว้ทั้ง
 ะองค์ เมื่อทรงหยิบพระราชสาส์นแล้ว ข้าพเจ้าก้มีค้ค้ลงถวายค้านข
 ่างค้ แลวก้ลยมายังทง ๓

๑ อนึ่งในเรื่องราวของมองซีเออร์ ลาลอแบเร ซึ่งแต่งหนังสือใน
 มืองไทยกล่าวการก้ด้วยถวายพระราชสาส์นพระเจ้าลยค้ท ๑๕ แต่สมค้

พระเจ้าแผ่นดินสยามมีความต่อไปดังนี้ ว่าพระที่นั่งโอรนฤทัยญชวซึ่ง
 พระเจ้าแผ่นดินสยามทรงประทับนั้น ยกสูงกว่าท้องพระโรง ๕ ฟุต เดอ
 จิวาลีเอเคอเซามองที่ราชทศโคตูกออกจากที่นั่งที่ในท้องพระโรงเวียน
 เข้าไปข้างหน้าแล้วเหยียบเข้าไป ๓ ชั้น ยกพานทองที่ใส่พระราชสาส์น
 ชูขึ้น แต่ส่งหาถึงพระเจ้าแผ่นดินไม่ พระเจ้าแผ่นดินทรงพระสรวล
 เสกเปลกชนกัมพระองค์เหยียบยกพระหัตถ์กลงมาที่พานทอง รัชพระราช
 สาส์นจากราชทศ ราชทศมิได้ส่งพระราชสาส์นให้เสนาบดีที่จะนำเข้า
 ไปถวายซึ่งเป็นธรรมเนียมมาแต่เดิมนั้น แลลาตอแยเวได้ว่าเมื่อราชทศ
 ถวายพระราชสาส์นแก่พระเจ้าแผ่นดินสยามนั้น ชนที่ก้าวขึ้นไปนั้น
 ก็ส่งพอกก็จะไม่เสียบพระ เภยรคยศทศองกัมพระองค์ลงมารัชพระราชสาส์น
 ออก

๑ อนึ่งตำนานพระราชสาส์นพระเจ้าลยัคที่ ๓๕ เจริญทางพระราช
 ไมตรีมาถึงพระเจ้าแผ่นดินสยาม มีความตามคำแปลดังนี้ว่า เจริญทาง
 พระราชไมตรีมาในเจ้าผู้ประเสริฐอันสูงสุด มีมหาไมตรีอันใหญ่ยิ่ง เช่น
 มีกรที่รักใคร่อันดีของเรา ขอให้พระผู้เป็นเจ้าให้ความเจริญแก่พระองค์
 อันใหญ่ยิ่งโดยมีมงคล โชคก็เป็นที่สุด โชคก็ตลอดกันตลอดปลาย
 เราได้ทราบการที่ถูกลอนทรายของทุกซึ่งพระองค์ได้แต่งตั้งให้มาเจริญ
 ทางพระราชไมตรีแก่เราในรัชกาลศักราช ๑๖๗๓ ครองกับขมฤ
 ศักราช ๑๐๔๓ แลเราได้ทราบความจากพวกมิชชันนารีที่ได้กลับมาจาก
 กรุงสยามกับหนังสือ ซึ่งเสนาบดีของเราได้รับจากชนที่ปรากฏว่าได้รับ
 ราชการของพระองค์ ว่าพระองค์มีพระไทยยินดีมีความปรารถนาจะเช่น

ไมตรีที่ช่วยกับเรา การที่จะตอบความนี้เราทำได้เลือก เลอชีวิตเอเคอเซา
 มองค้เป็นราชทูตของเราเข้ามาเจริญทางพระราชไมตรีแก่พระองค์ แล
 ทูลให้พระองค์ทราบถึงความปรารถนาของเราที่จะตั้งตำรงพระราชไมตรี
 ให้สนิทคึกคักกัน ในระหว่างพระองค์กับเรา เราจะมีความยินดีเป็นอันมาก
 ที่จะพบ โอกาสจะแสดงความรักของเราแก่พระองค์ ที่ใดที่ตรงย้ารงแก่
 บิศดอปลั้งนราชแลขาดหลวง กาทอลิกที่ใดเข้ามาตั้งสอนคฤสศศาสนา
 แก่หมู่ชนซึ่งเป้นสปีเยกต์ของพระองค์ แลความนับถืออันสำคัญของเรา
 แก่พระองค์นั้น ตั้งให้เรามีความปรารถนาอันใหญ่ ที่ควรร้องเองจะ
 อาจทรงฟังพวกมิชชันนารทั้งหลายแลเวียนจากเขา วิชิตวังแลการ
 ลับถูกอันคักคิสทธิของศาสนาที่เป็นขณอันคักคิสทธิ ซึ่งให้รู้จักผู้เป้น
 เจ้าที่เที่ยงแท้ที่ท่านได้ยอมให้พระองค์เสวยศิริราชสมบัติ มีเกียรติยศ
 ปรากฏมานมนาน แลท่านผู้เกี่ยวข้องจะให้พระองค์ได้เสวยบรมสุขภายใน
 ในภายน่า เราได้มอบสิ่งของบางสิ่งซึ่งเป็นของปลาตในกรุงของเราให้
 กับราชทูตของเราเป็นของบรรณาการที่เขาจะได้นำถวายแก่พระองค์ให้
 เป้นที่หมายแห่งความนับถือของเรา แลแล้วเขาคงจะทูลชี้แจงให้พระองค์
 ทราบว่าสิ่งใดที่เป็นความปรารถนาอันใหญ่ของเรา ที่จะเป้นผลประโยชน์
 แก่สปีเยกต์ของเราทั้งหลายในการค้าขาย เราขอให้พระผู้เป้นเจ้า
 ปกครองพระองค์ด้วยความศุขทุกประการเทอญ ฯ

พระราชสาส์นนี้ส่งมาแต่วังเวอรซาย วันที่ ๑ เดือนยี่นุนวารี ใน
 บรมคฤสศศักราช ๓๐๗๕ ตรงกับขอมจุลศักราช ๓๐๕๗

เราขอเป็นมิตรอันแน่นแฟ้น สนิทศีกต่อกับพระองค์ (ลงชื่อเสนาบดี)
 กวลเซอร์ต (ลงพระนาม) ลุยส์

แล้วพระเจ้าแผ่นดินสยามจึงทรงพระราชบัญญัติห้ามราษฎรตามถึงสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศส แลพระบรมวงษานวงษ์ทั้งปวง แล้วเพิ่มพระราชบัญญัติห้ามว่าพระองค์คงจะลองทำให้ทุก ๆ ทางที่จะให้เป็นที่ยอมรับไทยพระเจ้าแผ่นดินของข้าพเจ้าด้วย ในการที่กล่าวขอนั้น ในเวลาที่เขานั้น สังฆราชบิชอปออฟเฟแมแคลโลโปลิศเฝ้าอยู่ที่นั่นด้วย ได้เป็นล่ามพูดแก่พระเจ้าแผ่นดินกับข้าพเจ้า พระเจ้าแผ่นดินสยามนั้น ทรงมุ่งอุปถัมภ์เพื่อชีวิตกับหมวกเหมือนดังเช่นทหารแตรกระสุนของเราไว้ได้ ทรงพระบัญชาลายทองดอกไม้อย่างงาม แลทรงพระเกยรรนงทองพระกรซึ่งประคองเพชร แลทรงพระจำมรงค์เพชรครบพระองค์ พระเจ้าแผ่นดินพระชัฒษาปรากฏประมาณ ๕๕ พรรษา พระรูปโฉมงามที่พระฉวีตักจะค่าแคงเหมือนอย่างบรรดาราชฎูรที่อยู่ในอาณาเขตของพระองค์ท่าน พระอาการเป็นที่น่ารัก พระฮาถักปกิจริยาทรงพระประพฤดิเรียบร้อย แลทรงกล้าหาญ ทรงพระปรีชาสามารถอันใหญ่ ที่ปกครองพระราชอาณาเขตเป็นอันดี มีพระไทยกว้างขวางโอบอ้อมอารี มีพระไทยรักคิดปล้ำศกรวิชาการศึกษา ถ้าจะสรรเสริญโดยความสั้น ๆ ก็พระองค์ท่านเป็นเจ้าโดยอำนาจบุญญาอันประเสริฐยิ่งใหญ่มากของพระองค์ท่านเอง ได้ทรงตั้งธรรมเนียมเก่าที่เป็นที่เรื่อร่าน่าเกลียดซึ่งมีอยู่ในพระนครเสียมาก แลพระองค์ได้ทรงตั้งธรรมเนียมต่าง ๆ ประเทศมีชาติยุโรปเป็นสำคัญ แลบรรดาธรรมเนียมใด ๆ ที่พระองค์ท่านทรงเห็นว่า

ปณการก็มีประโยชน์ที่จะให้เป็นพระเกียรติยศในพระองค์ แลเป็นความ
สุขในราษฎรของพระองค์ ก็โปรดให้ตั้งเป็นธรรมเนียมใช้ทั่วกันไป

เมื่อเวลาเสด็จออกเฝ้าอยู่นั้น มีขุนนางประมาณ ๘๐ คนที่ในท้อง
พระโรง หมอบกราบเอาหน้าลงก็มีกินทุกคน แลแต่งตัวด้วยเครื่องแต่ง
ตัวอันงดงาม แต่ไม่ได้ใส่ถุงเท้ารองเท้าทุก ๆ คน มีหีบใส่หีบมากยห
หีบของเหล่านี้เป็นที่หมายตำแหน่งยศ ครั้นเมื่อพระเจ้าแผ่นดิน

สยามทรงพระราชปฏิสังขารก็ข้าพเจ้าสักชั่วโมง ๓ แล้วยกพระบัญชา
เสด็จขึ้น ข้าพเจ้าก็กลับมา ที่ท้องพระโรงนั้นยกพนมอัครจันทร์ประมาณ

๓๒-๓๓ ก้าว ในท้องพระโรงนั้นเพดานแลผนังเขียนลายทองตลอด พน
ไม้ปูพรมอย่างก็ ข้างในท้องพระโรงนั้นมอัครจันทร์ขึ้นสองข้างเข้าไปใน

พระมหามณเฑียร ในระหว่างอัครจันทร์นั้นมีม่านสองไขเป็นน้ำต่าง น่าน
ม่านออกมานั้นมีฉัตรใหญ่ ๓ คันซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ตั้งแค่นอนถึงเพดาน

ถ้าด้วยผ้าทอง คันฉัตรนั้นยกทอง ฉัตรคันหนึ่งตั้งอยู่กลางพระบัญชา
อีกสองคันนั้นอยู่คันละข้าง ก็ตรงไปที่พระบัญชาขึ้นเห็นพระที่นั่งโอรน

เสด็จพระที่นั่งโอรนนั้นซึ่งพระเจ้าแผ่นดินสยามเสด็จออกทรงข้าพเจ้า แล้ว
ข้าพเจ้าวิชาเขนทราธิปไตยพาข้าพเจ้าเที่ยวทั่วพระราชวัง ข้าพเจ้าได้

เห็นข้างเสือก อาหารที่กินแลคมนนใส่ภาชนะพานทองทั้งนั้น แล้ว
ข้าพเจ้าได้เห็นข้างอื่น ๆ ทั้งงดงามอีกหลายข้าง ครั้นยกทั่วแล้วข้าพเจ้า

กลับมากทพก มีการรยเหมือนดังที่ขึ้นไป เรือนที่พกนั้นได้ตกแต่งประคัย
ระทางงดงามก็ ตัวข้าพเจ้าแลพวกที่มาด้วยก็ได้ที่อยู่เป็นสุขสำราญ ฯ

๑ วันที่ ๒๒ เดือนออกโทเบอร์ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามได้พระราชทานผ้าเขียวขี้เขียวหลายพัน เลื่อยขนหลายตัว แลกระดูกทองสำรับ ๓ ให้ข้าพเจ้า แต่พวกที่มาด้วยข้าพเจ้านั้น พระราชทานผ้าขกทองขกเงินหลายพัน ของนี้เป็นธรรมเนียมในพระราชประเทศสำหรับบ้านเมืองที่พระราชทานให้เมื่อทศมาถิง จะได้แต่งตามธรรมเนียมอย่างสยาม ทวิข้าพเจ้าเองนั้นหาได้เอาผ่านคตเป็นเสื่อใส่ใช้สอยไม่ได้ แต่พวกที่มาด้วยข้าพเจ้าได้คตใส่ใช้ตามธรรมเนียมทุกคน ฯ

๑ วันที่ ๘ เดือนโนแวมเบอร์ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามได้เสด็จขึ้นไปเมืองลโว้ คือ เมืองลพบุรีซึ่งเป็นพระราชวังที่พัก ประทับแรมอยู่ ๘-๘ เดือนในยหนึ่ง ทางตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาไปเป็นทาง ๒๐ ลิก ประมาณ ๖๐ ไมล์ ฯ

๑ วันที่ ๓๕ เดือนโนแวมเบอร์ ข้าพเจ้าได้ออกจากกรุงศรีอยุธยาขึ้นไปเมืองลพบุรี แลพักนอนตามทางซึ่งมีทำเนียบที่ปลูกไว้ กังเช่นแต่ครั้งเมื่อข้าพเจ้าแรกขึ้นมาจากเรือจนถึงพระนคร ทำเนียบนั้นปลูกเคียงกับพลับพลาที่เสด็จประทับ เมื่อเสด็จขึ้นไปประพาศเมืองลโว้ ข้าพเจ้าได้อยู่ที่นั่น ๒ วัน พลับพลาอันนี้สร้างโดยอย่างคเป็นของงามตามประเทศสยาม แลได้มาถึงเมืองลพบุรี ฯ

๑ วันที่ ๓๗ เวลาเช้า เมื่อขึ้นไปบนเมืองนั้นได้เดินไปตามสวน ในสวนนั้นมีน้ำพหลายแห่ง เดินไปอีก ๕-๖ ก้าวไปถึงที่คกมีห้องสูง แลได้พบวัดแลมีห้องนอนสำหรับคนที่ไปด้วยข้าพเจ้า ฯ

๑ วันที่ ๓๘ เดือนโนแวมเบอร์ พระเจ้าแผ่นดินโปรดให้ข้าพเจ้าไปเฝ้าไปรเวทในเวลาบ่าย ข้าพเจ้าชี้ข้าง แต่ได้พบเห็นก้าวโยกนัตไม่มี

ความคชเลข ก็คิดว่าขี้ม้าเกินทางเลียบ ๓๐ ลิก ก็คิดว่าชินชียนทลงสัตว์
เหล่านี้ก็ ๗

๑ วันที่ ๒๓ เดือนโนแวมเบอร์ เจ้าพระยาวิชาเยนตราธิบดีแห่ง
ความกับข้าพเจ้าว่าพระเจ้าแผ่นดินสยามโปรดให้มีการสนทนเล่นให้ข้าพเจ้ากับ
มีข้างชนกัน แลโปรดให้ข้าพเจ้าพาควมวายุเรือของข้าพเจ้าไปทวย กัปตัน
นูนซอ มองซีเออร์ เคอร์เฮาควริกอรตคนหนึ่ง อีกคนหนึ่งซอ มองซีเออร์
เคอร์ ฌวยเอศ ข้าพเจ้าก็ยกยัตนนั้นชนชข้างไป

พระเจ้าแผ่นดินสยามมีรับสั่งให้กัปตันไปเฝ้าแล้วตรัสว่า มีพระ
ไทยยินดีที่เขาได้เป็นกัปตันที่ ๑ ของพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศส ที่ได้เข้า
มาในพระราชอาณาเขต แลทรงไว้ใจว่าเมื่อกลับไปนั้นขอให้มิใช่คดี
คดีใดเข้ามาถึงที่ แลพระราชทานกระบี่ให้คนละเล่ม กระบี่นั้นค้ำม
แลโกร่งทำด้วยทองคำ ผกนนั้นขึงทอง แลสายตะพายขึงทอง กีบเสื่อ
เย็บรมยเข้มขามมีกระคุมทองใหญ่ แต่มองซีเออร์ เคอร์เฮาควริกอรต
เป็นกัปตันใหญ่ได้ของพระราชทานงามค้ำมราคามากกว่าอีกคนหนึ่ง แล
จึงรับสั่งว่าให้มิไจระวังข้าศึกก็สัตว์ไปตามทาง กัปตันนั้นจึงได้กราบทูลว่า
พระองค์ได้พระราชทานอาวุธให้ยงกันแล้ว เขาคงจะต่อสู้ข้าศึก โดยที่
กลับเป็นนำทของเรา กัปตันที่ใดที่ตนอยู่บนหลังข้างหาได้ลงมาไม่ แล
ข้าพเจ้าเห็นว่าที่คิดว่าจะมีชนข้างนั้น เพราะทรงปรารถนาจะพระราชทาน
สิ่งของเหล่านี้แก่กัปตันก่อนคนยุโรปอื่น ๆ ที่มาเฝ้า การนี้เป็นที่หมาย
สำคัญแห่งความปรารถนาซึ่งทรงแสดงให้แก่ชาติฝรั่งเศส ๗

๑ วันอาทิตย์เป็นวันที่ ๒ เกอนกิเซมเบอร์ เจ้าพระยาวิชาเบน
 ทราอิกโก้ ส่งของกำนันมาให้ข้าพเจ้าแลยากหลวงแอสเปเคอ ชวยซ์
 แลพวกที่มาก้วยข้าพเจ้า สิ่งของที่เป็นกำนันนั้นคือเครื่องกระเบื้อง
 ถ้วยชามอย่างคิ กำไลมือ ขวกริน เสือขบน เครื่องเงินอย่างขบน
 เครื่องเงินปรออย่างคิสมอยขบน พลอยบิซอร์ นอแวก แลของปลาคอน ๆ
 อิกที่เป็นของสำหรับประเทศ ๆ

๑ วันที่ ๓๓ เกอนกิเซมเบอร์ ข้าพเจ้าไต่ ไปดูรับข้างเถอน พระ
 เจ้าแผ่นดินสยามเสด็จทอดพระเนตรในทนนทวย ไต่รับสั่งให้ขุนนาง
 สองคนมาพาตัวข้าพเจ้าไปเฝ้า มีรับสั่งถึงการต่าง ๆ แลตรวจขอ
 ข้าพเจ้าให้ยอมให้มองซีเออร์ เกอลามาร์เว ซึ่งเป็นอินยินเนี้ยอยู่ช่วย
 ในการทำขอมที่ในกรุง ข้าพเจ้าไต่ทูลกับพระองค์ท่านว่าข้าพเจ้าไม่มี
 ความสงสัยแต่สักนิดเลย ว่าพระเจ้าแผ่นดินซึ่งเป็นเจ้าของข้าพเจ้า
 จะทรงเห็นชอบที่เกี่ยวในการที่ข้าพเจ้าจะให้อินยินเนี้ยอยู่ ด้วยว่าผล
 ประโยชน์ต่าง ๆ ของพระองค์นั้น ไต่เป็นที่รักของพระเจ้าแผ่นดิน
 ของข้าพเจ้าเหมือนกัน แลคนทมิขญญาคนนั้น คงจะทำการให้
 เป็นที่ชอบพระไทยไม่ให้เสียไต่ ครั้นทูลแล้วข้าพเจ้าก็สั่งให้ มองซีเออร์
 เกอลา มาร์เว อยู่รับราชการที่ในกรุงสยาม แลแล้วสมเด็จพระเจ้า
 แผ่นดินสยามไต่มีพระราชประสงค์อยากจะรับสั่งด้วยกับเขา แลแล้วพระ
 ราชทานเสื่อเยียรยับแก่เขาตัวหนึ่ง

ด้วยคิดว่าจะกลับไปลงเรือเพลาวังนี้ ข้าพเจ้าจึงไต่ถวายตัว
 พวกที่มาก้วยข้าพเจ้า เขาทั้งหลายก็ถวายคำนับ แลแล้วพระเจ้าแผ่นดิน

มีพระไทยปราดนาให้เขาไปมีความเจริญสุขสบาย สังฆราชบิณฑอป
 ออฟเมแกลโต โปลิคได้ขอให้ถวายตัวยากหลวง แอปเปเคอ ลีออนเน
 แลยากหลวงแอปเปเลอร้อาเซต พวกมิชชันนารีทูลลา ด้วยเขา
 จะกลับไปยังกรุงฝรั่งเศสกับข้าพเจ้า แต่ทรงยอมมาว่าท่านไม่ใช่วังทรง
 ประทับ แลทรงเห็นว่าพวกมิชชันนารีเหล่านั้นเหมือนอย่างบุตรของพระ
 องค์ท่าน ควรจะไปเผ่าทูลลาที่ในวังที่ประทับทรงจะชอบ แลวิกเสด็จ
 กลับ ข้าพเจ้าก็ตามเสด็จไปถึงชายป่า ฯ

๑ วันที่ ๔ วันที่ ๑๒ เดือนกุมภาพันธ์ พระเจ้าแผ่นดินสยาม โปรด
 ให้ข้าพเจ้ามียศเผ่าทูลลาอีกครั้งหนึ่ง รัชสั่งว่า มีพระไทยยี่นคี่ในตัว
 ข้าพเจ้า แลทั้งการที่ไคมาเรจากด้วยทั้งสิ้น แลพระราชทานข้าพเจ้า
 พานทองใหญ่ใบ ๑ ซึ่งเรียกว่าโปเสกต์ เป็นที่หมายยศอันสูงสุด
 เสมอเท่ากันกับพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสได้ โปรดตั้งให้เป็นตุ๊ก แล
 พระเจ้าแผ่นดินมีรัชสั่งว่าที่ไม่ได้ ให้เป็นทางราชการนั้น เพราะว่า
 บางส่วนจะไม่เป็นที่ชอบแก่ตัวข้าพเจ้า ด้วยว่าผู้ที่ไครบยศอันสูง
 จะมียศอันสูงสุด ก็ต้องคุกเข่าลงถวายบังคมรัย ในบรรดาพวกคน
 ต่างประเทศที่อยู่ในสำนักพระเจ้าแผ่นดินสยาม ก็มีแต่หลานเจ้ากรุง
 ก็มีพวคนแคยว ไครบยศเหมือนเช่นนี้ ซึ่งไคให้มตาแห่ง
 ยศเป็นพระยาเท่ากันกับตุ๊ก ที่ในกรุงฝรั่งเศสตั้งเช่นข้าพเจ้าได้ กล่าวมา
 แลแล้ว พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ไคมีนำพระไทยคี่ รัชสั่งการที่เป็น
 คำนับยี่นคี่ในตัวข้าพเจ้ามาก แต่ข้าพเจ้าไม่อาจพกซ้ำอีก ด้วยว่า
 คงจะปรากฏเป็นการอัศจรรย์แปลก ไม่เป็นที่เชื่อถือได้ตลอดในเวลา

เซ็ญลงเรือกิ่งเป็นอันงาม มีเรือตามอีกหลายลำ พระเจ้าแผ่นดินสยาม
 ได้พระราชทานให้ข้าพเจ้าอีก เครื่องปอศเลนกระเบื้องอย่างดีราคา
 ประมาณ ๖๐๐—๗๐๐ เหรียญ มลจิน ๒ คู่ ผ้าปูโต๊ะปักทองปักเงินทำมา
 แต่เมืองจีน ๔ ผืน ไม้กางเขนทำด้วยนาก (ราคาอย่างนี้มีความนัยถือ
 มากที่สุดในกรุงเหมือนกัยทอง) รูปแปดทองคำ รูปร่างเงิน ๓ อัน แล
 ของปลาคอย่างที่อยู่ในอินเดียอีกต่าง ๆ เป็นอันมาก ด้วยเป็นธรรมเนียมที่
 ในประเทศที่พระราชทานของให้แก่บรรดาผู้ผู้นำเครื่องบรรณาการมาถวาย
 ข้าพเจ้าได้แจกเงินบรรดาพวกศพายหลวงประมาณ ๘๐๐—๘๐๐ เหรียญ
 แลเจ้าพระยาวิชาเยนทรราชธิบดีนั้น ข้าพเจ้าได้ให้เครื่องเฟอนิเซอร์ของ
 แต่งเรือนซึ่งข้าพเจ้าขอมาแต่กรุงฝรั่งเศส ราคาแพงกว่าพันครอน
 (ครอน ๓ ประมาณ ๒ บาท) แลเก้าอี้อย่างงาม ๓ เก้าอี้ ข้าพเจ้าได้
 ซื้อที่กรุงฝรั่งเศสราคา ๒๐๐ ครอน เป็นของกำนันเจ้าพระยาวิชาเยนทร
 ราชธิบดี แลท่านผู้หญิงนั้นข้าพเจ้าได้ให้กระบอกรอยทองประดับพลอย ๓
 บาน ราคาประมาณ ๖๐ เหรียญ

อนึ่งข้าพเจ้าลิมจะบอกไป ว่าพระเจ้าแผ่นดินสยามได้พระราชทาน
 สิ่งของให้แก่ข้าพเจ้า แลขบเคอชวยซ์ เป็นราคาประมาณ ๘๐๐—๘๐๐
 เหรียญ ของนั้น คือ ขวดเงินหลายขวด เครื่องเงินปรุทำที่เมืองยบุน แล
 ปอศเลนเครื่องกระเบื้องหลายสิ่งแลของปลาคอน ๆ ทออย่างอินเดียด้วย

๑ วันที่ ๓๔ เดือนมิถุนายน เวลา ๕ โมงเย็น ข้าพเจ้าออกจาก
 กรุงศรีอยุธยา เจ้าพระยาวิชาเยนทรราชธิบดี แลขุนนางอื่น ๆ อีกหลาย
 นายมากับข้าพเจ้า มีเรือตามด้วยหลายลำ ล่องลงมาถึงเมืองบางกอก

รุ่งขึ้นเวลาเช้า บรรดาขอมท้าวเจ้าพนมาแลท้าวขอมกอก ไต่ยั้งบนใหญ่
 สลุตข้าพเจ้าทั้งนั้น ข้าพเจ้าหยค้อยทเมืองขางกอกวันหนึ่ง ด้วยข้าพเจ้า
 เป็นขุนนางฝ่ายทหาร พระเจ้าแผ่นดินสยามมีพระไทยปราถนาจะให้ข้าพ
 เจ้าตรวจขอมต่าง ๆ แล้วทูลให้พระองค์ท่านทราบ ว่าจะแก้ไขทำสิ่ง
 ไรอีกบ้าง ก็ให้เลือกที่ ๆ จะสร้างวัดด้วย ข้าพเจ้าได้ทำแผนที่แล้ว
 มอบให้เจ้าพระยาวิชาเยนตราธิบดีไว้ ฯ

๑ วันที่ ๓๖ เวลาเช้าข้าพเจ้าได้ออกจากขางกอก ขุนนางตามมา
 ด้วยเป็นอันมาก ทขอมนนึ่งบนสลุตข้าพเจ้าอีก เวลาบ่าย ๔ โมง
 ได้มาถึงปากอ่าวแล้วลงเรือ โยคยาวของเรือรบพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสไป
 ขนเรือท้าวเจ้ามา ฯ

๑ วันที่ ๓๗ เรือรบหลวงของพระเจ้าแผ่นดินสยามลำใหญ่ ซึ่งได้
 พระราชสาส์น แลราชทูตที่จะไปเจริญทางพระราชไมตรีพระเจ้ากรุง
 ฝรั่งเศสมาถึง ทอดสมอที่ใกล้เรือข้าพเจ้า ๆ ให้เรือโยคของข้าพเจ้า
 ไปรับ ที่แรกพาราตทคอยทคุมมาขนเรือแล้วให้กลับไปยังที่ที่คุมมา แล
 พระราชสาส์นนั้นเชิญลงในขมขกมีออกแหลมขกทองเป็นอันงาม พระ
 ราชสาส์นนั้นจารึกในสพรรณขกแผ่นทองมีวงลงในหีบทอง แล้วไต่ยั้ง
 บนค้ำขบพระราชสาส์นนั้นหลายนัก เชิญขึ้นไว้บนคาคฟ้าเรือ มีเครื่องสูง
 เสวครณักรักนั้นอยู่จนวันข้าพเจ้าออกจากเรือ เมื่อพระราชสาส์นประคิษฐาน
 อยู่ทีนั้น ขุนนางทั้งปวงเดินไปเดินมาที่ใกล้พระราชสาส์นแล้วลงกราบ
 ถวายบังคมทั้งสิ้น เพราะเป็นธรรมเนียมที่จะแสดงความนี่ยถ้ออันใหญ่
 ยิ่งในพระราชสาส์นของพระเจ้าแผ่นดินของเรา ครั้นรุ่งวันเรือรบหลวง
 ที่เชิญพระราชสาส์นแลทคุมมาส่งนั้นได้กลับเข้าไปในลำแม่น้ำ แลใน

เวลานั้นมีกำยานอีกลำหนึ่งมาจากพระเจ้ากรุงสยาม ทอดดมอยู่ที่ริมเรือ
ข้าพเจ้า กำยานนั้นเจ้าพระยาวิชาเยนทร์รักยิ่งได้มากด้วย ฯ

๑ แลครั้นรุ่งวันที่ ๑๘ ไทจีนมาหาทเรือข้าพเจ้า แลไคร่ขยับระทาน
กินเนอรักขข้าพเจ้า ครั้นขยับระทานแล้ว ข้าพเจ้าให้เรือโยคของข้าพเจ้า
ไปส่ง แลข้าพเจ้าให้ยิงปืนสลุดค้ำยื่นเจ้าพระยาวิชาเยนทร์อีก ๒๓ นัด
แลเราทั้งหลายได้จากกันโดยความเสียใจเป็นอันมาก ซึ่งได้ทำทาง
ไมตรีกันไว้แล้วแก่กันโดยแข็งแรง ข้าพเจ้ามีความอศักรวิญญูใจเป็นอัน
มากที่ไม่ได้ช่วยยากหลวง เลอวาเซต มีชชันนารี แลนายทหารกำยาน
ฝรั่งเศสแลสเกรตารีของข้าพเจ้าเลย ซึ่งข้าพเจ้าได้ทราบว่าเขาได้มา
จากกรุงศรีอยุธยาแต่เมื่อวันที่ ๑๖ ก็ช่วยคนชาวสยามที่จะไปก็ช่วย
ราชทูต ๗ นาย ก็มีคนใช้อีกหลายคน ข้าพเจ้าคิดว่าเขาทั้งหลายจะหมด
หายไปหมด แลข้าพเจ้าตั้งใจคิดว่าจะใช้ไปเสียแล้วด้วยมีลมก็ ฯ

๑ ครั้นรุ่งขึ้นวันที่ ๒๐ ขางนายผู้ที่มีชชอกกล่าวมาแล้วได้มาขึ้นเรือ
ข้าพเจ้า แจ้งความว่าน้ำเซียงนุก ได้พศเขาเรือไปไกลได้ประมาณ
๕๐ ลิก แลต้องปล่อยพวกที่ไปช่วยไว้ที่ฝั่งชายเลนห่างจากที่นประมาณ
๒๕ ลิก แลคิดว่าจะไม่สามารถกลับมาขึ้นเรือไปช่วยกับข้าพเจ้าโดย
เร็ว ข้าพเจ้าจึงคิดรอไปว่าจะออกเรือในวัน ฯ

๑ วันที่ ๒๒ เดือนคิเซมเบอร์ คฤศศศักราช ๑๖๗๕ ทรงกษยมี
ศศักราช ๑๐๔๗ ปี ข้าพเจ้าได้ใช้โยคออกจากกรุงสยามกลับไปเมือง
ฝรั่งเศส ฯ

แปลพระราชสาส์น สันตปาปา โป๊ป เควเมนต์ที่ ๙

เจริญทางพระราชไมตรีมาในพระเจ้าแผ่นดินสยามจากภาษาอังกฤษ
 ค้นฉบับเป็นภาษาลาติน มีความว่า เจริญทางพระราชไมตรีมายัง
 พระเจ้าแผ่นดินผู้บริสุทธิ์ยิ่งที่สุด ความศุขแลความสว่างจากทิพย
 กรรณางมีแก่พระองค์ เราได้ทราบโดยความยินดีว่า อาณาจักร
 ของพระองค์มีความมั่งคั่งบริบูรณ์อยู่เสมอ แต่ไม่สู้จะเจริญ ในรัชกาล
 ของพระองค์สิ่งซึ่งต้องเหตุไทยเราให้รู้สึกมากที่สุดนั้นคือ ความกรุณา
 ความยุติธรรมแลราชคุณอื่น ๆ ซึ่งชักนำพระองค์ มิใช่แต่ทรง
 ประพฤติยุติธรรมทั่วไป แต่ได้ทรงพระกรุณาโปรดโดยน้ำพระทัย
 วิเศษอันดีแก่แก่นักเทศน์ผู้ประพฤติ แลสั่งสอนพระภิกษุคณะแก่สี่ยุค
 ของพระองค์ ลักษณะศาสนธรรมแลพระผู้เป็นเจ้าอันเที่ยงแท้ อันหา
 ความใหญ่แลกำลังของพระองค์ แลพระปรีชาญาณซึ่งยกกลดขยขึ้น
 แลพระบัญชาซึ่งปกครองแผ่นดินโดยความฉลาด แลกีริยาอาการ
 แห่งความดีวิเศษในพระองค์มากกว่าพัน ได้มีเกียรติยศปรากฏลง
 พิมพ์ตลอดทั่วทวีปยุโรป แต่มิได้มีผู้หนึ่งผู้ใดประกาศสรรเสริญความ
 ดีของพระองค์อันยิ่งกว่าบิชอป เซลิโอ โปลิคโม เราได้ทราบ
 จากวิมณปากของเขาว่าพระองค์ได้พระราชทานที่ดินแลสิ่งของเครื่อง
 สร้างวัดแก่บิชอปอพอเฟเบรียส ซึ่งเป็นพันธมิตรร่วมศาสนาเป็นพันธมิตร
 ของเรา น้ำพระทัยดีเผื่อแผ่ของพระองค์ได้เพิ่มในการดีของพระองค์
 อีก แลเป็นที่หมายความกรุณาซึ่งพวกมิชชันนารีทั้งหลายของเราได้

เข้ามาตั้งทำการสอนศาสนาในแผ่นดินของพระองค์มานานไม่ได้ความ
 ไปรคปรานมาแต่ก่อนเลย บิชอป ออฟ เซลิโอ โปสิค ของเราเต็ม
 ไปด้วยความชอบพระเดชพระคุณ แลความปรารถนาซึ่งศักดิ์สิทธิ์อันนั้นได้
 เผลออยู่ในใจเสมอที่จะช่วยชีวิตทั้งหลายให้พ้นจากทุกข์ ได้ขอลาต่อ
 เรากลับเข้าไปในราชอาณาจักรของพระองค์ เราได้มีใบบอกขอมอบอนุญาต
 ให้เขากลับเข้าไป เราขอให้พระองค์ปกครองบำรุงให้มีส่วนร่วมเรา โดยอำนาจ
 ความยุติธรรม แลความกรุณาของพระองค์แก่สังฆราชบิชอป ซึ่งเป็นที่
 นิยัดทั้งสองนี้ จากความอุบายเกลียดชังของคนชั่วใจยาป แลความ
 ทุหมิ่นเกลียดจากศัตรูของสังฆราชทั้งสองนี้ด้วย

สังฆราชนี้จะได้นำบรรณาการของบางสิ่งจากเราถวายพระองค์ แต่
 ของเหล่านี้ไม่ได้เป็นราคามาก แต่เราขอให้พระองค์ทรงรับไว้เหมือน
 เป็นพยานแห่งน้ำใจอันเที่ยงแท้ของเรา แลความนิยัดอันใหญ่
 ซึ่งเราได้มีแก่พระองค์ สังฆราชนี้จะได้ทูลให้พระองค์ทราบว่าเราได้
 อธิษฐานแต่พระผู้เป็นเจ้าซึ่งมีอำนาจใหญ่ไม่มีที่เปรียบทั้งกลางคืนแลกลางวัน
 แลในเวลาเคี้ยววันด้วยโดยน้ำใจของเรา ให้ทรงพระกรุณาเข้าที่พยาน
 ภาพแก่พระองค์ ให้มีความสว่างในความจริง แลด้วยการอันน้อม
 พระองค์เสวยศิริราชสมบัติในพิภพโดยนานแล้ว ให้ท่านเรียกพระองค์
 กลับเข้าไปเสวยศิริราชสมบัติไปสวรรคตชนบนเทอดู

พระราชสาส์นนี้ ส่งมาแต่กรุงโรม วันที่ ๒๔ เดือนออกตุศค
 ในรัชสมัยสมเด็จพระสันตะปาปา ปี ครองกษัตริย์สมเด็จพระสันตะปาปา ๓๐๓๓ ปี

ในจดหมายเหตุนั้น บิชอป ออฟ เซลิโอ โปลิศ ได้เข้ามาถึงกรุง
ในขั้มกฤษศีกักราช ๑๖๘๒ ตรงกับขั้มจุลศักราช ๑๐๔๔ แล้วได้ถวายพระ
ราชสาส์น แลเครื่องราชบรรณาการจากพระเจ้าลุยส์ที่ ๑๔ พระเจ้า
กรุงฝรั่งเศส มีความในพระราชสาส์นดังนี้

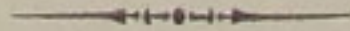
เจริญทางพระราชไมตรีมายังเจ้าอันประเสริฐสูงสุด มีอำนาจอันยิ่ง
ใหญ่ เป็นมิตรรักใคร่อันดีของเรา ด้วยเราได้ทราบว่าพระองค์ได้โปรด
รับบรรดาศักดิ์ของเรามาโดยทางไมตรีที่เขาได้พาสาสนาอันศักดิ์สิทธิ์
ของเรามาโดยน้ำใจอันร้อน แลเขาได้ตั้งเข็ศทางสว่างแห่งสัตถธรรมแล
พระภิกษุคณให้แม่ทั้วตลอดอาณาเขตของพระองค์นั้น เรามมีความ
ยินดีด้วยมีโอกาศซึ่งจะแสดงความรู้พระคุณในพระองค์ของเรา โดย
บิชอป ออฟ เซลิโอ โปลิศ ได้กลับไปยังกรุงสยาม แลเขาจะได้ออก
ความให้พระองค์ทราบว่าเรามมีความขอบพระไทยพระองค์ ที่พระองค์ได้
โปรดพระราชทานแก่ตัวเรา แลบิชอปเปรี ทัก มีใช้แต่ที่พินคินเป็นที่
อยู่เท่านั้น ได้พระราชทานสิ่งของเครื่องสรรพสัมภาระที่จะสร้างวัด แล
สร้างเรือนอยู่ด้วย แลด้วยว่าสังฆราชเหล่านั้นจะเข้ามาตั้งการสอนศาสนา
ให้เป็นธรรมเป็นประโยชน์ ทางที่ก็จะต้องหาไศรยความยุติธรรมของ
พระองค์บ่อย ๆ เราจึงได้คิดเห็นควรที่เราขอต่อพระองค์แทนตัวเขา แล
ชนทั้งปวงที่เป็นสัพเพกต์ของเรากว้ในการทนบำรุงที่เป็นการดีทุกอย่าง
แลขอให้พระองค์เห็นแน่ว่า การทนบำรุงที่พระองค์ได้โปรดประทานให้
แก่เขาทั้งปวงนั้นก็จะเป็นที่รักของเรานัก แลเรามมีความยินดีที่จะมีชื่อ
แลสงกความรฤกคุณพระองค์ของเราด้วย เราขออาราธนาอันนอวนพระ

ผู้เป็นเจ้าของให้ไปรศช่วยทนายบำรุงพระองค์ ซึ่งเป็นผู้ประเสริฐอันสูงสุด
มีอำนาจอันยิ่งใหญ่ให้ความศุขตลอดกาลที่ศุขเทอญ

(ลงนามเสนาบดี กอลเซอร์ค) (ลงพระนาม ลยค์)

ในจดหมายเทศน์นี้มีความว่า ในเวลานี้พวกกาทอลิกได้มีประโยชน์
มาก ด้วยเจ้าพระยาวิชาเยนทรราชิก ซึ่งชื่อว่าคอนสตันไทน์ ฟอลคอน
ไคเลอเนยส์เป็นที่สมหมายก ไปรมมินิสเตอร์ กรุงสยามด้วย ครั้นปี
มีคฤสทศักราช ๑๖๘๕ ทรงกษัตริย์มรุตศักราช ๑๐๘๗ เลอซีฮาลีเออเคอ
เซามอนท์ ไคเป็นราชทูตจากพระเจ้าลยค์ ที่ ๑๕ เข้ามาจำเริญทางพระ
ราชไมตรีณกรุงสยาม การททศมานมีประสงค์จะให้พระเจ้าแผ่นดินแล
ชนนางราชกุมารีชาวคริสต์ศาสนาโรมันกาทอลิก การททศมาซึ่งไคแปลไว้
ข้างบนนี้แล้ว

ในปีมีคฤสทศักราช ๑๖๘๐ ทรงกษัตริย์มรุตศักราช ๑๐๗๒ สมเด็จพระ
พระเจ้าแผ่นดินสยามได้แต่งทูตออกไปเจริญทางพระราชไมตรีณกรุงฝรัง
เศส ครั้งแรกไปโดยทางเคบ ออฟ คคโฮย ตั้งแต่ออกปากหน้าเจ้า
พระยาไปแล้วก็ไม่ไคข่าว สูญไปที่เคยว ฯ

จดหมายเหตุของหมอบริตเต

บชวด จุลศักราช ๑๑๕๐ พ.ศ. ๒๓๗๑ ในรัชกาลที่ ๓

๑๗๒๘ สิงหาคม ที่ ๒๓ มีชชัณนาร ชอ ชาลส์ คุคสตัฟคน ๓ เอมส์คอม
ลินคน ๓ แรกเข้ามาสอนศาสนาคุคตังลัทธิโปร
เตสตันต์ในกรุงเทพ ฯ (คุคสตัฟคนนี้ ที่เรียกใน
หนังสือแสดงกิจการนี้ว่า หมอบริตเต)

บมเสงจุลศักราช ๑๑๕๕ พ.ศ. ๒๓๗๖

๑๗๓๓ มีนาคม ที่ ๒๕ มีชชัณนาร ชอ ยอน เตเลอ โยนต์ เข้ามา
กรุงเทพ ฯ (คนนี้เรียกในหนังสือแสดงกิจการนี้
ว่า หมอบอน อเมริกัน)

บมเมยจุลศักราช ๑๑๕๖ พ.ศ. ๒๓๗๗

๑๗๓๕ กรกฎาคม ที่ ๑๘ มีชชัณนาร ชอ วิลเลียม คิน กัยหมอบริตเต
เข้ามาลงกรุงเทพ ฯ
บนแรกพวกมิชชัณนารเขาเครื่องพิมพ์เข้ามา
กรุงเทพ ฯ

สิงหาคม ที่ ๕ มีชชัณนารแรกที่นายกลัน (น้องชาย
สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์) ตั้งโฮสเสคาตา
ข้างใต้ท่าวัดเกาะ (หมอบริตเตอธิบายไว้ในที่อื่น)

ว่า เมื่อแรกมิชชันนารีเข้ามาตั้งในเมืองไทย ทั้ง
 ใจจะมาสอนศาสนาทุกศตวรรษแก่พวกจีน ซึ่งเข้ามา
 อยู่ในเมืองไทย ด้วยเห็นว่า สอนที่เมืองจีนได้
 ผลดี จึงเตรียมหนังสือสอนศาสนาที่พิมพ์ในภาษา
 จีนเข้ามา แลมาขออนุญาตอธิบดีราชการเพื่อจะสอน
 ศาสนาแก่พวกจีน เมื่อไปถึงไฮสคูลศาสดาที่วัดเกาะ
 มิชชันนารีแรกหนังสือสอนศาสนาแก่พวกจีน แล
 วิทยากรให้เรียนให้ทั้งจีนแลไทย ๆ ไปรู้จักพวกมิช
 ชันนารีด้วยการที่ไปให้รักษาไข้ จึงเรียกขรรคา
 มิชชันนารีว่า “หมอ” ทั้งเป็นแพทย์แลมีไข้
 แพทย์ จึงเรียกกันมาจนครายเท่าทุกวันนี้)

กันยายน ที่ ๘

ก็ทันเวลา นายเรืออังกฤษ เกิดวิวาทกับ
 พระวัดเกาะ เหตุด้วยเข้าไปยิงนกในวัด พระที่เอา
 ยากเจ็บสาหัส

ตุลาคม ที่ ๕

ไฮสคูลศาสดาของพวกมิชชันนารีถูกไล่จากวัด
 เกาะเนื่องในเหตุที่ฝรั่งพระ ต้องมาอยู่ที่กรุง
 (หมอขรรคาเล่าขยายในที่อื่น ว่าเมื่อแรกมิชชัน
 นารีเข้ามาที่ในกรุงเทพ ฯ มีบ้านฝรั่งแค่ ๒ แห่ง
 คือ บ้านจีนยอศาลส ซิลโวไว กงสุล ไปทุกที่ ไทย
 เรียกว่า “ศาลส” ไล่เป็นขนนางไทยตำแหน่งที่

หลวงอภิวานิช อยู่ตรงสถานทูตไปกรุงเทพทุกวันนี้
 แห่ง ๓ กัชรอเบ็ค ชันเตอร์ พ่อค้าอังกฤษ ไทย
 เรียกว่า "หันแคว" ฟังขลุ่ยคำชายอยู่ในสมเด็จ
 เจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงษ์ แต่ยังเป็นเจ้าพระ
 ยาพระคลัง ได้เป็นขนนางไทย ที่หลวงวิเศษ
 พานิช อยู่ทักฎจินคน ๓ พวกมิชชันนารีได้
 อาไศรยฝรั่ง ๒ คนนี้ เมื่อโอสถศาลาลูกไล่จาก
 วัดเกาะ จึงมาอาไศรยอยู่ที่ริมบ้านหันแคว ต่อ
 มาสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงษ์ ปลุก
 เรือนให้เช่า หมอขรรค์เลจึงย้ายไปอยู่ข้างใต้คลอง
 กุฎจิน)

บรมแมจุลศักราช ๑๑๕๗ พ.ศ. ๒๓๗๘

๑๗๓๕ ตุลาคม

ไทยแรกมีเรือกำปั่นโยอย่างฝรั่ง เรือลำนี้ ๒
 ลำคือ เรือ เอริล หลวงนายสิทธิ (คือ สมเด็จ
 เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงษ์) คัดถวาย
 พุศักราชปีที่ ๑๒ หลวงนายสิทธิชวนหมอขรรค์เล กัชมิชชันนารี
 ชื่อ สักพินยอนสัน ลงเรือเอริล ไปเมืองจันทบุรี
 หลวงนายสิทธิเป็นนายเรือไปเอง
 พุศักราชปีที่ ๒๓ หมอขรรค์เล ฯลฯ ไปตั้งจันทบุรี พยเจ้าพระ
 ยาพระคลัง (คือ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหา
 ประยุรวงษ์) กำลังสร้างเมืองใหม่ เกรือบรม

กัญญวน เห็นเรือกำปั่นใบหลวงนายสิทธิกำลังจอด
อยู่ที่หน้าทวารวดี ๓ ลำ ซื่อของเคอเรือลำ ๓ เซล
โคเนี่ยลำ ๓ วิกตอวิลา ๓ มีชชันนารียอนสันอยู่
จันทบุรี ๖ เกือน แต่หมอมรวิกลอยู่เกือน ๓ กลัย
กรุงเทพ ฯ

บวอกจุลศักราช ๑๑๕๘ พ.ศ. ๒๓๗๕

๓๗๓๖ มีนาคม ที่ ๒๖

กำปั่นไฟเรือรบอเมริกัน ซื่อ ยักอกลำ ๓ เอน
เคอไปรส์ลำ ๓ มาทอกลั่นทอน เอกมอนทร์อเบ็ค
ทออเมริกันนำหนังสือสัญญามาแลกเปลี่ยน
มีชชันนารี ซื่อ รอบินสัน แรกตั้งเครื่อง
พิมพ์พิมพ์อักษรไทย ในกรุงเอนครั้งแรก

มิถุนายน

(ทราบว่าตัวพิมพ์อักษรไทยนั้น อังกฤษ ชื่อ
นายพันโทโล เป็นผู้เริ่มคิดขึ้น ด้วยรัฐบาลอง
กฤษทอนเคียให้แต่งไวยากรณภาษาไทย แต่เมื่อ
ในรัชกาลที่ ๒ ตัวพิมพ์นั้นหลุดที่เมืองบังกะหล่า
แล้วส่งมาไว้ที่เมืองสิงคโปร์ มีชชันนารีโยนส์
ได้ค้าแปลคัมภีร์ใหม่ศาสนาคริสต์ตั้งเป็นภาษาไทย
ซึ่งมีชชันนารีแต่ก่อนได้ทำไว้ ยังต้องเอาออก
ไปพิมพ์ที่เมืองสิงคโปร์ ต่อเมื่อพวกมีชชันนารี
ตกลงกันจะเข้ามาตั้ง เป็นหลักแหล่งในเมืองไทย
จึงรับซื้อตัวพิมพ์อักษรไทยเอาเข้ามากองเทพ ฯ)

ตุลาคม ที่ ๑๘

สมเด็จพระอรรคมเหษี ในรัชกาลที่ล่วงแล้ว
(คือ สมเด็จพระศรีสวรินทิรา) สวรรคต

๑๘๓๗ มกราคม ที่ ๓๓

ฉลองวัด เจ้าพระยาพระคลัง (คือ วัด
ประยุรวงษ์) ในงานฉลองนี้ บั้นใหญ่ (ทำไฟ
พระเนียง) แดก ถูกคนตายหลายคน หมอขรัวเล
ศักดิ์แซนพระองค์ ๑ ที่ถูกชนแดก ว่าได้ทำการ
ศักดิ์อย่างฝรั่งเป็นครั้งแรกในเมืองไทย

บรรณาการศักราช ๑๑๕๕ พ.ศ. ๒๓๘๐

เมษายน ที่ ๒๐

ไฟไหม้ที่ไต้หวัน

ธันวาคม ที่ ๒๐

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีรับสั่ง
ให้หมอลวงไปหัดปลุกทรมิซึ่ม ที่พวกมิชชันนารี
(เรื่องหมอขรัวเลอธิบายไว้ในตอน ว่าพวก
หมอมิชชันนารีได้พยายามปลุกทรมิซึ่มมาหลาย
ปี ใช้พินิจจากผลคาคทั้งาม แต่ไม่มีใครเชื่อ
จนพวก มิชชันนารีปลุกลูกของตนเองเป็นตัวอย่าง
คนองงเชื่อ ว่าปลุกได้จริง พระบาทสมเด็จพระ
พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบวิธีปลุกทรมิซึ่ม
แต่ต้องพระราชประสงค์จะให้ปลุกไทยนานอยู่แล้ว
ครั้นทรงทราบว่าหมอมิชชันนารีปลุกได้จริง จึง
มีรับสั่งให้หมอลวงไปหัด)

บ็จจูลศักราช ๑๒๐๐ พ.ศ. ๒๓๘๑

๑๘๓๘ กุมภาพันธุ์ ที่ ๘ หมอริเชอตัน อังกฤษ เค้นบกเข้ามาจากเมือง
เมาระลำเลิง มาถึงกรุงเทพฯ (เรื่องนี้มีใน
จดหมายเทศหลวงอกมสมบัตย์)

กุมภาพันธุ์ ที่ ๒๘ มิชชันนารี รอยินตัน กัยเครซี่ พาครอบครัว
ไปอยู่ข้างหิน (เข้าใจว่าแรกฝรั่งไปตาก
อากาศรักษาตัวที่ข้างหิน)

มีนาคม ไทยยกกองทัพเรือลงไปเมืองสงขลา (คือ
กองทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราชไชยญาติ แต่
ยังเป็นพระยาศรีโพธิ์มนั คราวที่หลวงอกม
สมบัตย์จดหมายเทศ)

บ็กุญจูลศักราช ๑๒๐๑ พ.ศ. ๒๓๘๒

มีนาคม ที่ ๒๓ แผ่นดินไหว ๓ ครั้ง ฝั่งน้ำในแม่น้ำลำคลอง
กระฉ่อน ต้นเค็มไหวในเมืองพม่า

มีนาคม ที่ ๒๗ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราช
ทานบำเหน็จแก่หมอหลวงแลหมอบริกเส ที่ได้
ปลุกศพพิศม์ (ว่าพระราชทานแต่คนละ ๕๐๐
บาทลงมาถึง ๒๐๐ บาท)

เมษายน ที่ ๒๗ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้
ประกาศห้ามสูบฝิ่นแลค้าฝิ่น หมายประกาศนี้

ให้พิมพ์ที่โรงพิมพ์มิชชันนารี ๑๐๐๐ ฉบับ เป็นหมาย
ประกาศฉบับแรกที่รัฐบาลให้พิมพ์

๑๘๕๐ มกราคมที่ ๓

นายเซสตี คัลเวล มิชชันนารีอเมริกันเข้ามา
ถึง (คนนี้ได้เป็นครุสอนภาษาอังกฤษถวายพระ
บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังทรง
ผนวชอยู่ในกรุงไค้ ๘ ปี ตายเมื่อ ค.ศ. ๑๘๕๘
เรียกในหนังสือแสดงกิจจานุกิว่าหมอกักคววน)

มกราคมที่ ๓๐

หมอบริคเต แรกปลุกทรพิกัมในกรุงเทพฯ
ด้วยพันธที่ไดมาจากอเมริกาเป็นครั้งแรก
บิชอปจูลส์กีราช ๑๒๐๓ พ.ศ. ๒๓๘๔

ตุลาคมที่ ๓๗

พวกมิชชันนารีอเมริกันเพิ่มเติมกันเข้ามาเป็น
ครั้งเป็นคราว มีรวมกันอยู่ในกรุงเทพฯ ทั้งบุตร
ภรรยา ๒๕ คน

บิชอปจูลส์กีราช ๑๒๐๓ พ.ศ. ๒๓๘๕

๑๘๕๓ ตุลาคม

โรงพิมพ์มิชชันนารีหล่อตัวพิมพ์อักษรไทยได้
เองเป็นครั้งแรก

บิชอปจูลส์กีราช ๑๒๐๔ พ.ศ. ๒๓๘๕

๑๘๕๖ ธันวาคม

เล่ากฏแลตกันกันในพวกไทยว่า พระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกวักคนทวยแรก

หนังสือสอนศาสนาของพวกเขา มีชื่อนาวี พวกนั้น
ทำลายหนังสือที่รับไปจากพวกมิชชันนารีเสียมาก
ภายหลังปรากฏว่า ทาโคกรวอย่างทีไรๆ ไม่
เกิดโรคไข้ทรพิษมี คนมาขอให้มิชชันนารี
ปลูก มิชชันนารีไม่มีพันธุ์หนองผลที่เคยได้มาจาก
อเมริกา ต้องเอาหนองผลจากปลูกกลของตนเอง
ก่อนแล้วปลูกให้ผู้อื่น มีตายบ้าง

ธันวาคม ที่ ๕

๑๘๕๓ มกราคม ที่ ๑๒

มิชชันนารีพิมพ์อักษรภาษาไทย ครั้งแรก
ที่เกาะจุลศักราช ๑๒๐๕ พ.ศ. ๒๓๘๖

พฤศจิกายน ที่ ๑๗

นายยอน ฮัสเสค ชนิกเลอ มิชชันนารีเข้ามา
ถึง (คนคนไทยเรียกว่า หมอจันคเล)

มีนาคม ที่ ๔

เห็นดาวหางเอลกึ เห็นอยู่ในกรุงเทพ ฯ สัก
เดือน ๓ คนตนกัน

๑๘๕๕ มกราคม ที่ ๑๓

เรือกำปั่นไฟ ชื่อ เอ็กสเปรส ชนมาถึง
กรุงเทพ ฯ เช่นเรือกำปั่นไฟลำแรกที่ไต่เห็นในแม่น้ำ
เจ้าพระยา

มีนาคม ที่ ๑๓

ไฟไหม้ที่รมวัดเลียบ

มีนาคม ที่ ๑๕

ไฟไหม้ที่รมวัดแจ้ง

มีมโรงจุลศักราช ๑๒๐๖ พ.ศ. ๒๓๘๗

มีนาคม ที่ ๒๗

ขุนนางผู้ใหญ่ในกรมนาคน ๓ อายุ ๗๓ เช่น
คือตามักมาชานาน หมอขวัดเลกักคือ กัดขแล
เห็นได้

เมษายน
 กรกฎาคม ที่ ๕
 สิงหาคม ที่ ๕

เจ้าแพง เจ้าสารราคาถึงละบาท
 พวกมิชชันนารีทำหนังสือพิมพ์ข่าวออก เป็น
 ภาษาไทยครั้งแรก เรียกชื่อข่างอกกรวิคอกเคอ
 เริ่มปลุกทรวีศม์อีกครั้ง ๑ ต้องหยกมาถึง ๕
 ปี เพราะขาดพันธินทอง
 บมเมยจุลศักราช ๑๒๐๘ พ.ศ. ๒๓๘๕

๑๘๕๖ เมษายน ที่ ๑๓
 ใต้พันธินทองมาจากเมืองขอสตัน ใต้ลงมือ
 ปลุกทรวีศม์ชงหยกมา ๓ ปลุกคราวนี้เป็นครั้งที่
 ๓

๑๘๕๗ มีนาคม
 มีนาคม ที่ ๒๒

พวกจีนลารดที่ทำงาน
 นายสตีเฟ่น มัตตูน มิชชันนารีกับหมอแซมมยวล
 เฮาส์ หมอในพวกมิชชันนารี เข้ามาถึง (ไทย
 เรียกกันว่า หมอมะตูน หมอเฮ้า)
 บวอจุลศักราช ๑๒๑๐ พ.ศ. ๒๓๙๑

๑๘๕๗ มกราคม ที่ ๑๗
 นายแซมมยวล สมิท มิชชันนารีเข้ามาถึง
 (คนนี้ คือ หมอสมิท ที่บางคอแหลม)

บวรจุลศักราช ๑๒๑๑ พ.ศ. ๒๓๙๒

กรกฎาคม
 เกิดอหิวาตกะโรค

บจจุลศักราช ๑๒๑๒ พ.ศ. ๒๓๙๓

๑๘๕๐ มีนาคม ที่ ๒๔ ขาเลสเคีย ทูตอเมริกัน มาขอทำสัญญาใหม่ ไม่สำเร็จ

สิงหาคม ที่ ๒๒ เซอร์ เฮมส์ บรุก (ไทยเรียก เบ สี่ปรม) ทูตอังกฤษมาขอทำสัญญาใหม่ ไม่สำเร็จ

กันยายน พวกไทยที่เป็นลูกจ้างฝรั่ง พากันคิดว่ากลัว

ตุลาคม พวกเสมียนแลครูไทยที่ไปทำการกัมมิชชัน นารี ถูกจับขังหลายคน (เข้าใจว่าจะเป็นคราวนี้ ที่เกิดความ เรื่องนายโหมคอบมาตยกุลพิมพ์กฎหมาย)

๑๘๕๑ มกราคม ที่ ๑๕ ไฟไหม้ที่สำเพ็ง
บุญจูลศักราช ๑๒๑๓ พ.ศ. ๒๓๕๔

เมษายน ที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต
รัชกาล ที่ ๔

พฤษภาคม ที่ ๑๕ บรมราชาภิเศกพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พฤษภาคม ที่ ๒๐ เลียบพระนครทางบก

พฤษภาคม ที่ ๒๓ เลียบพระนครทางเรือ

มิถุนายน ที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เลียบพระนครทางบก

กรกฎาคม ที่ ๒๓

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ
 ราชทานพระบรมราชานุญาต ให้พวกมิชชันนารี
 เข้าที่สำหรับทำการ พวกมิชชันนารีหาที่มา ๒ ปี
 แล้ว ไม่สำเร็จ

สิงหาคม ที่ ๓๕

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มี
 ราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พวกมิชชันนารีให้จักหาหญิงในพวก
 มิชชันนารีเข้าไปเป็นครูสอนภาษาอังกฤษให้ข้าง
 ใน พวกมิชชันนารีประชุมปรึกษาหารือกันจักหญิงใน
 มิชชันนารี (๓ พวก ๓ พวกนั้น เพราะสังกัดอยู่ใน
 ในสภาต่างกัน ในอเมริกา คือ สภายับยัติศัพท์พวก ๓
 สภาฟอเรนมิชชันพวก ๓ สภาเปรสยิบเตอเรียน
 พวก ๓ แต่เป็นอเมริกันเหมือนกันทั้งนั้น) ผลัก
 เปลี่ยนกันเข้าไปสอน อาทิตย์ละ ๒ วัน สอน
 อยู่สัก ๓ ปี จึงได้หยุด

ตุลาคม ที่ ๓๓

กัปตันฮิมเป เป็นนายทหารอังกฤษ เดินทาง
 เข้ามาจากเมืองเมาระลำเต็ง เข้ารับราชการเป็น
 ครูทหารวังหลวง เป็นครูของครูเล็กครกรอย
 ครูเชิงเล็ง ที่เป็นครูทหารเมื่อแรกรัชกาลที่ ๕

๓๖๕๒ กุมภาพันธ์ ที่ ๖

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ
 ราชทานพระบรมราชานุญาต ให้มิชชันนารีเข้าที่
 หลังขอมวิไชยประสิทธิ์ (คือบ้านที่หมอมวยวัด

๕๓

๕๔

อยู่จนตายเมื่อขวฤกษ์ศักราช ๑๒๓๕ พ.ศ. ๒๓๑๕
ค.ศ. ๑๘๗๕)

เมษายน ที่ ๑๕

ถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระ
พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ตุลาคม ที่ ๑๐

สมเด็จพระนางโสมนัสสนพระชนม์

ธันวาคม

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท เสด็จยกกองทัพ
ไปตีเมืองเชียงทอง

บดินจุลศักราช ๑๒๑๕ พ.ศ. ๒๓๘๖

๑๘๕๓ มีนาคม ที่ ๑๗

พระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระนาง
โสมนัส

กรกฎาคม ที่ ๒๗

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ
ราชทานธรรมเนียมข้าราชการไทยพระนครแห่ง ๑ ให้เป็น
ที่ฝังศพพวกโปรเตสแตนต์ (ยังฝังศพฝรั่งอยู่จน
ทุกวันนี้)

บิขาลจุลศักราช ๑๒๑๖ พ.ศ. ๒๓๘๗

๑๘๕๔ ธันวาคม ที่ ๕

เบ็ดคลองผดุงกรุงเกษม

ธันวาคม ที่ ๒๕

มีหมายประกาศให้ท่านคอยตรวจพวกมิชชัน
นารี ที่ระออกไปหัวเมืองทางทะเล พวกลูกจ้าง
ของมิชชันนารีพากันตกใจมาก

๑๘๕๕ กุมภาพันธ์ ที่ ๒๒

นายมัว เข้ามาทางกงสุลไปภูเก็ต

บิเถาะจุลศักราช ๑๒๑๗ พ.ศ. ๒๓๘๘

เมษายน ที่ ๓ เซอร์ยอนเขาริง ราชทูตอังกฤษ เข้ามาขอทำ
หนังสือสัญญา

เมษายน ที่ ๓๗ ทำหนังสือสัญญาไทยกับอังกฤษ

เมษายน ที่ ๓๓ เซอร์ยอนเขาริงกลับไป

เมษายน ที่ ๒๖ สมเด็จพระยาบรมมหาประยูรวงษ์ พระโอรส

ตุลาคม ที่ ๒๗ เรือกำปั่นโยของอเมริกัน ชื่อ ลักเนา เข้ามาถึง
เรือพ่อค้าอเมริกันไม่ได้มีเข้ามาถึง ๓๗ ปี

พฤศจิกายน ที่ ๓ พระราชทานเพลิงศพสมเด็จพระยาบรมมหา
ประยูรวงษ์

พฤศจิกายน ที่ ๘ เรือกลไฟพระที่นั่งลำแรกทำสำเร็จ เรือลำนี้
ชื่อ รอยแบล ซิต (สยามอรสมพล) พระนายโวย
(คือ เจ้าพระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์) เป็นนายงาน
หมอจันตเลเป็นผู้จัดการ

พฤศจิกายน ที่ ๓๐ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ประพาศด้วยเรือพระที่นั่งกลไฟลำใหม่

๓๗๕๖ มกราคม ที่ ๖ เรือรบอังกฤษ ชื่อ สวเซน นายเรือ ชื่อ
ยอนริชาตส์ มาถึงปากน้ำ โดยได้รับอนุญาต
ให้ลงมือทำแผนทตเลอ่าวสยาม

กุมภาพันธ์ ที่ ๓๕ เจ้าอมมารคา (ปรากฏ) ของกรมหลวงวงษา
ธิราชสนิท ถึงอนิจกรรม

มีนาคม ที่ ๓๗ นายแซวี่ ปากส์ มากับภรรยา นำสัญญา
อังกฤษเข้ามาแลก

เมษายน ที่ ๕

แลกหนังสือสัญญาไทยกับอังกฤษ

ที่มโรงจตุศักราช ๑๒๑๘ พ.ศ. ๒๓๕๕

เมษายน ที่ ๒๓

กัปตัน เทาน์เซนต์ แฮร์ริส ทูตอเมริกันเข้า

มาขอทำสัญญา

พฤษภาคม ที่ ๑๕

นายแฮร์รี่ ปากส์ กัปตันรยาคลับไป

พฤษภาคม ที่ ๒๗

ทำหนังสือสัญญาไทยกับยูนีในสติกัสเทศ อเมริ

ริกา หม่อมมัทฑุน มีชชันนาเรืออเมริกันได้เป็นกงสุล

คนแรก

พฤษภาคม ที่ ๓๓

กัปตัน เทาน์เซนต์แฮร์ริส ทูตอเมริกันกลับไป

มิถุนายน ที่ ๓๐

นายซิลเลีย กงสุลอังกฤษคนแรก เข้ามาถึง

กรกฎาคม ที่ ๑๕

มองสิเออ มองติคินี ราชทูตฝรั่งเศสเข้ามา

ขอทำหนังสือสัญญา

สิงหาคม ที่ ๑๖

ทำหนังสือสัญญาไทยกับฝรั่งเศส

กันยายน

มองสิเออ มองติคินี ราชทูตฝรั่งเศสกลับไป

ตุลาคม ที่ ๓๗

นายซิลเลีย กงสุลอังกฤษช่วยเป็นขี้คิดง

แก่กรรม

๑๗๕๗ มกราคม ที่ ๓

มีเรือกำปั่นพ่อค้าทอดกอบอยู่ในแม่น้ำถึง ๖๐ ลำ

เพราะเหตุที่ได้ทำหนังสือสัญญากับต่างประเทศ

การค้าขายเจริญขึ้นรวดเร็ว ไม่เคยมีเหมือนเช่น

นี้มาแต่ก่อน

มีนาคม

นายบิลคัล ผู้รั้งกงสุลอังกฤษกับภรรยา เข้า
มาถึง
บีมเสงจุลศักราช ๑๒๑๕ พ.ศ. ๒๔๐๐

มิถุนายน ที่ ๓

คอกเคอ บร็คเล ทูต นำสัญญาทำกับอเมริกัน
เข้ามาแลกเปลี่ยน

มิถุนายน ที่ ๑๕

คอกเคอ บร็คเล ทูต กลับไป

มิถุนายน ที่ ๒๕

ราชทูตไทย (คราวพระยามนตรีสุริยวงษ์)
ออกไปเมืองอังกฤษ

พฤศจิกายน ที่ ๓๗

นายเซอร์เตย์ เข้ามารับการกงสุลฝรั่งเศส

ธันวาคม ที่ ๗

เซอร์ รอบีต จอมเบ็ค กงสุลอังกฤษเข้า
มาถึง

๑๗๕๗ กุมภาพันธ์ ที่ ๗

สมเด็จพระยาบรมมหาพิไชยญาติพิราไลย
บีมเม็ยจุลศักราช ๑๒๒๐ พ.ศ. ๒๔๐๑

๑๗๕๗ มกราคม ที่ ๒๗

เจ้าเมืองหมาเก๊า เข้ามาถึง เพื่อจะขอทำ
หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับไป่กุเกต
ทำหนังสือสัญญาในระหว่างไทยกับไป่กุเกต
บีมแมจุลศักราช ๑๒๒๑ พ.ศ. ๒๔๐๒

กุมภาพันธ์

พฤษภาคม ที่ ๗

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ
ราชทานเลี้ยงฝรั่งที่พระที่นั่งใหม่ (คือ หม่อมอินเภา)

สิงหาคม ที่ ๒

นิเวศน์ ที่ทรงสร้างตอนหลังพระที่นั่งสุทไธสวรรย์)
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ประพาสเมืองวันตก กระบวนเรือตามเสด็จมาก
แต่เรือไฟถึง ๖ ฤๅ ๘ ลำ

ธันวาคม ที่ ๑๒

เซอร์ รอบิเท จอมเบ็ค กงสุลอังกฤษได้รับ
อนุญาตให้ขึ้นไปเมืองเชียงใหม่ แล้วเดินทางยก
ออกไปเมืองเมะด้าเลิง

๑๘๖๐ มีนาคม ที่ ๑๓

ช่างกลอังกฤษ ชื่อ ชาลส์ วิคส์ตี ซึ่งเรียก
เข้ามาตั้งเครื่องโรงกระสาป่น ตกน้ำตาย

กุมภาพันธ์ ที่ ๒๐

หมอจันตเลซังไคเป็นผู้รังกงสุลอเมริกัน กลับ
ออกไปอเมริกา

ปีวอกจุลศักราช ๑๒๒๒ พ.ศ. ๒๔๐๓

มีนาคม ที่ ๒๗

เกิดอหิวาตกะโรค

เมษายน ที่ ๕

ซีกพระศัพกรมสมเด็จพระเทพฯ กิศร

เมษายน ที่ ๒๖

เซอร์ รอบิเท จอมเบ็ค กงสุลอังกฤษ

กลับมาถึง

พฤษภาคม ที่ ๓๐

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
เมืองเพชรบุรี เป็นครั้งที่ ๒ ในชั้น ไปทอด
พระเนตรการสร้างพระราชวังบนยอดเขา

มิถุนายน ที่ ๑๑

ช่างเผือกมาถึงจากเมืองนครราชสีมา

มิถุนายน ที่ ๒๒

แห่พระไปเมืองเพชรบุรี

มิถุนายน ที่ ๒๕

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
เมืองเพชรบุรีครั้งที่ ๓

ตุลาคม ที่ ๓๑

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
พระชัชวาล ๕๖ พระราชทานเลี้ยงฝรั่งที่พระที่นั่ง
ใหม่ รุ่งชนเสด็จเมืองเพชรบุรี

พฤศจิกายน ที่ ๓๑

กองเกอร์ เกอเทียส ราชทูตชอลันคาเข้า
มาขอทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี

ธันวาคม ที่ ๓๑

ทำหนังสือสัญญาระหว่างไทยกับชอลันคา

ธันวาคม ที่ ๒๓

ราชทูตชอลันคากลับไป

๓๗๑๓ กุมภาพันธ์ ที่ ๓๑

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ

พระพทอบาท

กุมภาพันธ์ ที่ ๒๗

ไฟไหม้ ทิวาทักษิณ

มีนาคม ที่ ๓

ช้างเผือกที่โตใหม่ล้มที่ (เขาแก้ว)

ประกาศจุลศักราช ๑๒๒๓ พ.ศ. ๒๔๐๔

มีนาคม ที่ ๓๒

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรด

ให้พิมพ์คติน ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นเป็น

ครั้งแรก

มีนาคม ที่ ๒๓

ราชทูตไทย (คราวพระยาศรีพิพัฒน์) ไป

เมืองฝรั่งเศส

เมษายน ที่ ๓๑

ฝรั่งประชุมกันที่สถานกงสุลอังกฤษ

- พฤษภาคม ที่ ๘ จะทำเรื่องราวถวาย ขอพระราชทานที่สร้างโรง
 สวดของพวกคฤศตัง ฝ่ายโปรเตสแตนต์
 พระราชทานที่ให้สร้างโรงสวด ฯ (อัยวิม
 แม่น้ำในบริเวณข้างใต้อย่างกอกคอกเคียววัน)
- พฤษภาคม ที่ ๓๖ อเมริกันคน ๓ ชื่อ เรคแมน พยายามจะฆ่า
 หมอจันตเลงสโลอเมริกัน กัยนายมีลเลอ
- มิถุนายน ที่ ๓๕ หมอขรค์ เลขชอกรรมสิทธิหนังสือนิราศลอน
 คอน มาจากหม่อมวาไซไทย (ม.ร.ว. กระจ่าง
 อิศรางกูรณกรเทพ ฯ นับเป็นการขายกรรมสิทธิ
 หนังสือกันครั้งแรกในเมืองไทย)
- มิถุนายน กรมหลวงสรรพศิลป์ปรีชา สิ้นพระชนม์
- กรกฎาคม ที่ ๕ เห็นดาวหาง
- กรกฎาคม ที่ ๓๗ เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ ไปเมืองสิงคโปร์ มีเรือ
 ไฟที่ต่อในเมืองไทย ลงไปส่งที่ปากน้ำถึง ๘ ลำ
 (คราวนี้กรมหมื่นวิเศษนารถ แลพระองค์เจ้า
 คึกคึกคางคยคตเสด็จด้วย)
- สิงหาคม ที่ ๓๗ กรมหลวงวงษานุราชสนธิ ประชวรล้มพาด
 เขืองซ้าย
- สิงหาคม ที่ ๓๘ เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ กลับจากไปตรวจการ
 เมืองสิงคโปร์ เมืองมละกา เมืองยี่ง มาถึง
 กรุงเทพฯ ฯ

- สิงหาคม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างถนนใหม่ (คือ ถนน
เจริญกรุง) ผ่านไปข้างหลังบ้านฝรั่ง
- กันยายน ที่ ๘ สมเด็จพระอรรคมหาเสนา (คือ สมเด็จพระ
เทพศิรินทราวรมราชินี) สวรรคต ตามเสนา
กงสุลแลเรือกำปั่นลคของไว้ทุกซ์หมด
- ตุลาคม ที่ ๑๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
พระชัชฌา ๕๘ พระราชทานเลี้ยงฝรั่งในพระราชวัง
- ตุลาคม ที่ ๒๘ เจ้าฟ้าศรีราพงษ์ สิ้นพระชนม์
- พฤศจิกายน ที่ ๖ เจ้าจอมมารดาแพ พระสนมเอกถึงอสัญกรรม
เนื่องต่อประเศศตรพระเจ้าลูกเธอ
- พฤศจิกายน ที่ ๖ แรกพิมพ์นิราศ ลอนคอนของหม่อมราโชไทย
ออกจำหน่าย
- พฤศจิกายน ที่ ๑๒ ท้าวพระพุมเข้าทวงพระอาทิศย์ พระบาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทอดพระเนตร
ที่เขาวังเมืองเพชรบุรี
- ธันวาคม ที่ ๑๐ ราชทูตไทยที่ไปเมืองฝรั่งเสศกลับมาถึง
- ธันวาคม ที่ ๑๒ คอนตเอยเดินบุรค ราชทูตปรัสเซีย เข้ามา
ขอทำสัญญาทางพระราชไมตรี
- ธันวาคม ที่ ๑๓ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ
ราชทานเงินพระเศศสังข้างที่ ๓๐๐๐ เทรียญ ให้
ส่งไปยังแหม่มแคสเวต ซึ่งเปนหม้าย ของ

หมอบแคสเวด ผู้เป็นครูสอนภาษาอังกฤษถวาย
แต่เมื่อยังทรงผนวช ชื่อที่ทรงรบทูลถึงคุณ
ประการนี้ ฝรั่งสรรเสริญมาก

๑๘๐๒ กุมภาพันธ์ ที่ ๓ นายเวสเทอเวดท เข้ามาตั้ง เข้าวังการกงสุล
อเมริกัน แทนนายพันคเล

กุมภาพันธ์ ที่ ๗ คอนค เอยเลนบวร์ค ราชทูตปรัสเซีย ทำ
หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับไทย

กุมภาพันธ์ ที่ ๑๖ กรมหมื่นเซยงูราชิเบนทร สิ้นพระชนม์

กุมภาพันธ์ ที่ ๑๘ คอนค เอยเลนบวร์ค ราชทูตปรัสเซียกลับไป
มกราคม ที่ ๑๓ นายอเล็กซานเทอ ลุกอน นำหนังสือสัญญา
มาแลกเปลี่ยน

มกราคม ที่ ๑๖ เริ่มพิธีโสกันต์ พระเจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์
บิจอจลศักราช ๑๒๒๔ พ.ศ. ๒๔๐๕

เมษายน ที่ ๓ พระยาพิศาล ชัน ถึงอนิจกรรม

เมษายน ที่ ๓ นางลิโอโนเวนส์ ลงมือสอนภาษาอังกฤษ
สมเด็จพระราชโอรส แลพระเจ้าลูกเธอ พระยาท
สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (นางลิโอโนเวนส์
ในวังเรียกกันว่า "ยายหม่อม")

เมษายน ที่ ๑๗ พระราชทานเพลิงพระศพสมเด็จพระ อรรค
มเทศ

เมษายน กองไปรษณีย์ที่ขึ้นใหม่ ลงมือรักษาน้ำที่คอน
ลำเพ็ง

พฤษภาคม ที่ ๑๒

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
 ด้วเรือกลไฟ กลับมาถึงพระนครจากเมืองเพ็ชร
 ขวี่ เสด็จคราวเฉลิมพระที่ราชมณฑลที่ขจรที่พระ
 นครคีรี แลบรรพพระธาตุในพระเจดีย์ ศีลาที่ขจร
 เขามหาสมณที่ขจร

มิถุนายน ที่ ๒๕

พระสังฆราชปลัดแก้ว หัวหน้าขจรหลวงคฤศคัง
 มรณภาพ

กรกฎาคม ที่ ๑

กรมหลวงวงษาธิราชสนิท มิ่งงานเฉลิมพระ
 ชัยษา ๕๔ เสด็จฝรั่งเศส ในย้ายวันนั้น พวกฝรั่ง
 พร้อมกัน ไปจัดการแข่งเรือถวายทอดพระเนตร
 ที่น้ำวัง

สิงหาคม ที่ ๑

พวกผู้หญิง ฝรั่งนักฝรั่ง ประชุมเป็นครั้งแรก ที่
 สถานกงสุลอังกฤษ เพื่อปรึกษาจัดการสมาคม
 ของพวกฝรั่งที่อยู่ในกรุงเทพฯ

กันยายน ที่ ๑

พระยารพวงษ์พิพัฒน์ (แย้ม บุณนาค) ถึง
 อนิจกรรม

กันยายน ที่ ๓

หมื่นเห็นดาวหาง

กันยายน ที่ ๑

พวกผู้หญิง ฝรั่งนัก ประชุม อย่าง คราวก่อนที่
 สถานกงสุลอเมริกัน

กันยายน ที่ ๑๑

ใช้อัฐิขุดกแทนเขย อัฐินิไทยทำที่โรงกระสาปน์

ตุลาคม ที่ ๑๑

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เฉลิม
 พระชันษา ๕๖ พระราชทานเลี้ยงฝรั่งตามเคย

พฤศจิกายน ที่ ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จ
ไปประพาศเมืองลพบุรี กลับมาถึงพระนคร

พฤศจิกายนที่ ๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
เรือกลไฟเสด็จไปประพาศอ่างหิน

พฤศจิกายนที่ ๑๘ พวกผู้หญิงฝรั่งมีการประชุมเป็นครั้งที่ ๓ ที่
สถานกงสุลอังกฤษ

พฤศจิกายนที่ ๒๖ พระราชทานเพลิงพระยาวรพงษ์พิพัฒน์

ธันวาคม ที่ ๑๔ กรมหมื่นวิศุฉนารัตนภอร สิ้นพระชนม์

๑๘๖๓ มกราคมที่ ๑๕ เสร็จงานโสกันต์ พระเจ้าลูกเธอ

มกราคม ที่ ๒๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ด้วยเรือกลไฟไปประพาศเมืองเพชรบุรี

กุมภาพันธ์ ที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
กลับจากเมืองเพชรบุรี

กุมภาพันธ์ที่ ๑๔ มอญสี่เชื้อ ยูล์สะเนล กงสุลฝรั่งเศสคนใหม่
เข้ามาถึง

กุมภาพันธ์ที่ ๓๐ กงสุลฝรั่งเศสคนใหม่กับลูกจ้างไทย ๔-๕ คน
ถือมีดไปเที่ยวตลาดสำเพ็ง ไปตีกับก๊วยไม่รู้ว่าเป็น
กงสุล เกิดเป็นผลถึงเถียงกับรัฐบาล ลงปลาย
ตกลงกันเรียบร้อย

กุมภาพันธ์ที่ ๒๐ เรือรบรัสเซีย แรกเข้ามาเมืองไทย ๒ ลำ

บัญชีจุลศักราช ๑๒๒๕ พ.ศ. ๒๔๐๖

- เมษายน ที่ ๒ ช้างเผือกเข้ามาถึงอึกคว ๓
- เมษายน ที่ ๒๓ เรือรบฝรั่งเศสเข้ามาถึง เชิญเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เลยของ คอเนอร์ มาถวาย
- พฤษภาคม ที่ ๑๐ นายพันริบลิ ทูตฝรั่งเศส ถวายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- พฤษภาคม ที่ ๑๓ ถวายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ฝรั่งเศส แก่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์
- มิถุนายน ที่ ๓ เรือรบฮอลันดาเข้ามาถึง เชิญพระราชสาส์นแลเครื่องราชบรรณาการ สมเด็จพระเจ้าวิลเลียมที่ ๓ มาถวายพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
- มิถุนายนที่ ๑๐ ราชทูตฮอลันดาเข้าเฝ้า
- มิถุนายนที่ ๒๐ ผังศัพนองลีเออ ยูล์สเนล กงสุลฝรั่งเศส
- กรกฎาคมที่ ๑ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท เสด็จมพระชันษา ๕๖ เลียงไค้ประทานพวกฝรั่ง
- กรกฎาคมที่ ๑๓ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเรือกลไฟไปอ่างหิน แล้วเสด็จไปทรงยี่ภทของพระทัยางพระ
- กรกฎาคมที่ ๒๐ พวกฝรั่งโปรเตสแตนต์ ประชุมเรียบรายเงินสร้างวัดฝรั่งซึ่งยังค้างอยู่สำเร็จได้

สิงหาคม

เจ้าพระยาศรีสวัสดิ์วงษ์ไปท่วยเรือกลไฟไวนยนต์
ล่องน้ำไปจัดการรับเสด็จที่เมืองสงขลา

สิงหาคม ที่ ๒๓

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ท่วยเรือกลไฟประพาศเมืองสงขลา

กันยายน ที่ ๒๐

(เสด็จกลับแล้ว) พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ประชวรพระโรคจากเสียดพระอาการมาก
ถึงตามหมอฝรั่ง แต่เมื่อหมอฝรั่งเข้าไปถึงท้อง
พระโรง หมอไทยแก้พระอาการหายแล้ว หมอ
ยวดีเลทรายงานว่าตั้งพระโอสถประกอบด้วยกิ่ง

กันยายน ที่ ๒๒

ไค้ข้าวว่าฝรั่งเคสสอยโซ่ทำหนังสือสัญญา
กรุงกัมพูชา

ตุลาคม ที่ ๓๑

เฉลิมพระชันษา ๕๑ ไปรทให้เลี้ยงโต๊ะพระราช
ทานพวกฝรั่งในพระราชวัง เลี้ยงที่ใหม่กว้าง
ขวางดีกว่าแต่ก่อน วันเฉลิมพระชันษาที่ ๓๑ แก่
เป็นวันอาทิตย์จึงไปรทให้เลี้ยงวันนี้

๓๒๖ มกราคม ที่ ๒๖

เจ้าพระยานิกรบดินทร ที่สมุหนายกถึง
อสังกรรม

กุมภาพันธ์ ที่ ๓๖

เริ่มงานพระเมรุสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้า
หญิงจันทรมณฑล

มีนาคม ที่ ๓๖

เปิดถนนทำใหม่ (คือ ถนนเจริญกรุง)

มีนาคม ที่ ๓๐

เซอร์อเบ็ค รอมเบ็ค กงสุลอังกฤษกลับไปยังยุโรป

บ็ชวดจุลศักราช ๑๒๒๖ พ.ศ. ๒๔๐๗

มิถุนายน ที่ ๑๓ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ไปรัชช้างเผือกที่กรุงเก่า (คือ นางพระยา
ศิริโรจน์)

กรกฎาคม ที่ ๒๔ หนังสือพิมพ์ขอสยามไทมส์ออกครั้งแรก

สิงหาคม ที่ ๒๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
แต่งงานหลานเธอ หม่อมเจ้าชายขงกช ในกรม
หมื่นมเหศวรภิรมย์หม่อมเจ้าหญิงจันทร์ ในกรม
หมื่นวิศณนารถ มังงานหลายวัน

สิงหาคม ที่ ๒๗ น้ำในแม่น้ำแดงเหมือนสีขู้อยู่ ๓ วัน

ตุลาคม ที่ ๓๗ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
พระราชดำเนิน ๖๐ คนทั้งหลายพากันมีความยินดี
แต่งประทักษิณคอกไม้ไฟ แลมีมโหรีศพหลายวัน
โปรดให้เลี้ยงโต๊ะ พระราชทานฝรั่งที่ในพระบรม
มหาราชวัง กลับได้ความว่ากาญจนาพรพรหม
กัญญาพวกกงสุลฝรั่งเกียจ ไม่อยากนั่งโต๊ะกับพวก
พ่อค้า

พฤศจิกายน ที่ ๒๓ มีกำปั่นพ่อค้าทอดอยู่ในลำแม่น้ำพร้อมกันถึง
๓๐๐ ลำ ไม่เคยมีมากเหมือนอย่างนี้มาแต่ก่อน
เรือเหล่านี้มาซอเข้าสารจะไปขายเมืองจีน เป็น
เหตุให้ราคาเข้าสารชนทันที จนถึงเกือบหมด

๓๒๐ บาท แลเก็บบนละ ๓๒๕ บาท ไม่เคยมีราคา
เท่านี้มาแต่ก่อน

พฤศจิกายน ที่ ๒๕ ประกาศขี้กเข้าไม้ให้ขรรทุกออกนอกพระราช
อาณาจักรมกำหนดเจ็ดเดือน

๓๑๖๕ มกราคม ที่ ๑๖ เสร็จงานโสกันต์พระเจ้าลูกเธอที่เมืองเพชรบุรี
มกราคม ที่ ๑๖ หนังสือพิมพ์บางกอกวิคเคอ กลย้ออกใหม่
เดือนละครั้ง

มกราคม ที่ ๒๕ ลงมือห้ามไม่ให้จำหน่ายเข้าออกนอกพระราช
อาณาจักรม กำหนด ๗ เดือน

กุมภาพันธ์ ที่ ๑๓ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
ประพาศเมืองกาญจนบุรี
บิลลุลลศักราช ๑๒๒๗ พ.ศ. ๒๔๐๘

เมษายน ที่ ๑๗ ไทยเลิกหนังสือสัญญากับเขมร แลทำสัญญา
กับฝรั่งเศสด้วยเรื่องเมืองเขมร

พฤษภาคม ที่ ๑ หนังสือพิมพ์บางกอกวิคเคอ พิมพ์สำเนา
หนังสือสัญญา ซึ่งมองสิเออโอบะเรตกงสุตฝรั่ง
เคสทำกับนายอากรสุรา (โดยพลการ) เกิดปลาก
ใจกันมาก ทั้ง ๒ ฝ่ายก็ไม่ทราบว่าหนังสือพิมพ์
ได้สำเนาอย่างไร

- กรกฎาคม ที่ ๓๐ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท เสด็จมพระชันษา
๕๗ เสด็จไต่ฝรั่ง
- กรกฎาคม ที่ ๓๓ ไฟไหม้ที่ตำบลคอกควาย
- สิงหาคม ที่ ๒๒ เลิกห้ามเข้าออกจากพระราชอาณาจักร
- กันยายน ที่ ๕ มองซิเออ โอบะเรต กงสุลฝรั่งเศษไปยุโรป
- กันยายน ที่ ๘ นายเยมส์ มกิลัน ชก กงสุลอเมริกันมาถึง
- ตุลาคม ที่ ๓๕ มองซิเออ กรวยเนต ผู้รั้งกงสุลฝรั่งเศษมาถึง
- ตุลาคม ที่ ๓๗ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
พระชันษา ๖๓ โปรดให้เสด็จฝรั่งตามเคย ทรง
ไต่ความรำคาญอีก คราวนี้จกไต่เสด็จ ๒ ไต่
ให้พวกกงสุลนั่งไต่ ๑ พวกพ่อค้านั่งไต่ ๑ พวก
พ่อค้าว่าเดวไปไม่พอใจ
- ๑๗๖๖ มกราคม ที่ ๑ วันทันพระราชพิธีโสกันต์ สมเด็จพระเจ้าฟ้า
ลงกรณ์ สมเด็จพระบรมราชโอรส
- มกราคม ที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต
พระชันษา ๕๗
- มกราคม ที่ ๑๖ น้องหญิงของเจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์อัครเสนาบดี
อายุ ๕๗ (ชื่อเจ้าคุณหรรษา เรียกกันว่า เจ้าคุณน้อย)
- มกราคม ที่ ๓๐ เรือรบอังกฤษ ชื่อ โคเคต พาทอมัส บอส
นอกส์ เช่นกงสุลเขเนอราลอังกฤษเข้ามาถึง
(นายนอกส์ คนนี้เดิมเป็นนายทหารอังกฤษ รัช)

ราชการอยู่อินเดีย ละราชการทหารอังกฤษ
 มาเมืองไทยเมื่อ ค.ศ. ๑๗๕๓ พระบาทสมเด็จพระ
 พระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จ้างไว้เป็นครูทหารวังหน้า
 จน ค.ศ. ๑๗๕๗ กลับรับราชการอังกฤษเป็นล่าม
 ที่ ๓ ในสถานกงสุล)

กุมภาพันธ์ ที่ ๓

หม่อมจันทเล เข้ารับราชการในรัฐบาลไทย
 สำหรับเป็นครูสอนภาษาอังกฤษ แต่เป็นผู้แปล
 หนังสืออังกฤษ ของเจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์

บิชาล จุลศักราช ๑๒๒๘ พ.ศ. ๒๔๐๕

มีนาคม ที่ ๓๓

เผาศิว (เจ้าคุณหุ่่น) น้องหญิงของเจ้าพระยา
 ศรีสุริยวงษ์

เมษายน ที่ ๓

นายปอล เลสเตอร์ กงสุลโปรตุเกส กลับมาถึง
 นายชุต กงสุลอเมริกัน ชายสมัคข์ของหม่อมจันทเล
 ที่เป็นกงสุลอยู่ก่อนสำเร็จ (กงสุลชุตคนนั้น แล้ว
 เกิดวิวาทกับพวกอเมริกัน)

เมษายน ที่ ๓๒

เรือไฟของไทยลำ ๓ ชื่อ สยาม ถึงอัยปางใน
 ทะเลระหว่างเมืองเมะลันเล็ง กับเมืองกาละกัตตา

เมษายน ที่ ๒๔

รัฐบาลไทยทำหนังสืออนุญาตให้สร้างสายโทร
 เลขแต่เมืองว่างกึ่งผ่านแดนไทยลงมาเมืองสิงค
 โปร์ และมีสายแยกมากรุงเทพฯ

- เมษายน ที่ ๒๕ สถานกงสุลอเมริกัน ย้ายเป็นครั้งที่ ๓๐
 เกี่ยววันมาเช่าตึกของห้างยี่เกนแน๊กอยู่
- พฤษภาคม ที่ ๘ พระยาเพชรบูรณ์ (นก) ผู้พิพากษาคน ๑ ใน
 ศาลต่างประเทศ ถึงอนิจกรรม
- มิถุนายน ที่ ๑๓ พระยามนตรีศรีวิชัยวงศ์ (ชุ่ม) น้องเจ้าพระยา
 ศรีวิชัยวงศ์ ถึงอสัญกรรม
- มิถุนายน ที่ ๓๐ มงสิเออ โอเบเรต กงสุลฝรั่งเศส กลับมาถึง
 กรกฎาคม ที่ ๑๗ พระยาอภัยสงคราม น้องต่างมารดาเจ้าพระยา
 ศรีวิชัยวงศ์ ถึงอนิจกรรม
- กันยายน ที่ ๓ พระเจ้ากาวิโลรส พระเจ้าเชียงใหม่ กับพวก
 ประมาณ ๓๐๐ คน ลงเรือไฟไปเที่ยวทะเล เมาคลับ
 ไปไม่ได้ต้องกลับ
- กันยายน ที่ ๓๑ กงสุลอเมริกันพาพวกมิชชันนารีไปหาเจ้าเชียงใหม่
 ที่บ้านวักแจ้ง ขออนุญาตไปตั้งสอนศาสนา
 คุกคังที่เมืองเชียงใหม่ พระเจ้าเชียงใหม่
 อนุญาต
- กันยายน ที่ ๓๘ โจทย์กันว่าพระบางป่าภูหาร ทวัดสามขี้ต้ม
 ตุลาคม ที่ ๓๐ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
 เรือกลไฟเสด็จประพาสถึงเมืองนครสวรรค์ (ที่วัง
 เสด็จเพียงเขาธรรมามูล เมืองไชยนาท)

ตุลาคม ที่ ๒๕

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
เรียกกลไฟพระที่นั่ง (อรรคราชวรเดช) เสด็จไป
ประพาศเมืองพิศณุโลก

ตุลาคม ที่ ๒๖

นาย ร. ศ. สก๊อต นำเครื่องแกส คือ ประทีป
จุดด้วยลม เข้ามาใช้ในกรุงฯ ครั้งแรก

พฤศจิกายน ที่ ๗

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
กลับจากเมืองพิศณุโลก

พฤศจิกายน ที่ ๓๒

นายแคเนียล วินเซอร์ เลขาธิการของเจ้า
พระยาพระคลัง กรมของไทยไปตั้งแสดกงพิพิธภัณฑ
ที่ปารีส กัญชนสมทโคจร (ฟุ่ม คือ เจ้าพระยา
รัตนวิเชียร ในรัชกาลที่ ๕

ธันวาคม ที่ ๓๐

พระยาบรม (คือ เจ้าพระยามหินทร) ชื่อ
โรงสีไฟของห้างสก๊อต

ธันวาคม ที่ ๒๔

มองสิเออ โอบะเรต์ กงสลฝรั่งเศส พ้อง
หมอบริคเตเจ้าของหนังสือพิมพ์บางกอกวิ คอเคอ
หาว่าหมิ่นประมาทโดยกล่าวว่า มองสิเออ โอบะเรต์
ขอให้รัฐบาลไทยเอาเจ้าพระยาศรีวิชัยวงษ์ออกจาก
อรรคมหาเสนายศ เรียกค่าทำขวัญจากหมอบ
บริคเต ๓๕๐๐ เหรียญ

๑๘๖๗ มกราคม ที่ ๒

นายร้อยเอก แยก นายทหารช่างอังกฤษเข้า
มาถึง เพื่อกำหนดที่เขตแดนกรุงสยามต่อ
กับเมืองพม่าของอังกฤษ

มกราคม ที่ ๑๖

หนังสือพิมพ์ข้างกอกวิกอเคอ ลงความขอ
 ขะมามองลีเออ โอบะเวต์ กงสุลฝรั่งเศส ในเรื่อง
 ใกล้เคียงพิมพ์ว่าชู้รัฐบาลสยาม อันเป็นเหตุให้
 มองลีเออ โอบะเวต์ พองนั้น

หนังสือพิมพ์ข้างกอกวิกอเคอ ออกคราวหลัง
 น ๒ บ มาหยุดเพียงนี้

มกราคม ที่ ๑๗

พระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ เป็นราชทูตออกไป
 เมืองฝรั่งเศส (เรื่องกงสุลโอบะเวต์ว่านวายทำ
 หนังสือสัญญาเรื่องสรา)

มกราคม ที่ ๒๕

กรมหมื่นอดิศัยราชวัลลหุวงศ์ สิ้นพระชนม์

กุมภาพันธ์ ที่ ๒

นายชต กงสุลอเมริกัน เบิกศาลชำระความ
 เรื่องมองลีเออ โอบะเวต์ กงสุลฝรั่งเศส ทหาว่า
 หมอขรัวเลหมื่นประมาท ในหนังสือพิมพ์ข้างกอก
 วิกอเคอ เรียกค่าทำขวัญ ๓๕๐๐ เทริบญ กัก
 เรื่องนั้นก็เลื่อนมา ๒ ครั้ง จำเลยแก้ว่าไม่เป็นหมิ่น
 ประมาท เพราะลงด้วยมีเหตุอันสมควร ก้วย
 ไทยพากันตกใจในเรื่องนี้ อังคฤมาของนาง
 ลีโอโนเวนส์ ครุสอนหนังสืออังกฤษในพระราชวัง
 รัยว่าได้ยินไทยโทษกันมาก ว่า มองลีเออ โอบ
 ะเวต์ ชู้รัฐบาลจริง

ศาลกงสุลอเมริกันตัดสินให้หมอขรัวเลแพ
 ้นแต่ยกข้อกล่าวหาว่า เพราะหมอขรัวเลลงพิมพ์ไทย

เชื่อว่า ความนั้นเป็นความจริง มีไต่แกตั้ง

ประการ ๓ หมอขรรค์เลเป็นคนชราแลยากจน

ประการ ๓ แลเป็นผู้ที่ไต่ทำคุณมาแก่บ้านเมือง

ประการ ๓ จึงปรียให้ทำขวัญเพียง ๓๐๐ เหยียด

กุมภาพันธ์ ที่ ๖

ไต่ข่าวว่าเกิดโรคระบาด ที่กรุงกัมพูชา

กุมภาพันธ์ ที่ ๘

พระยาจุฬาราชมนตรี (น้อย) ถึงอนิจกรรม

กุมภาพันธ์ ที่ ๓๗

พระราชทานเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระ

พระบรมโกศเจ้าอยู่หัว

กุมภาพันธ์ ที่ ๓๘

ฝรั่งในกรุงเทพฯ เหยียดกันเป็นเงิน ๓๐๐ บาท

ส่งไปให้หมอขรรค์เล ให้เสียค่าแพ้วความกงสุล

ฝรั่งเคส เป็นการแสดงถึงความสงสาร แลเข้าด้วย

หมอขรรค์เล

มีนาคม ที่ ๘

พระราชทานเพลิงพระศพ กรมหมื่นนุคมี

รัตนราช

มีนาคม ที่ ๓๕

นายนอกส์ กงสุลอังกฤษไปเมืองนอก (ทาง

นายอาลยาสเทอ รักษาการแทน)

เมษายน ที่ ๓

หมอแคเนียด แมกกิดวารี มีชันนารชน

ไปถึงเมืองเชียงใหม่ (มีชันนารอเมริกันไปตั้ง

เมืองเชียงใหม่เป็นครั้งแรก)

ปีเถาะจุดศักราช ๑๒๒๕ พ.ศ. ๒๔๑๐

- พฤษภาคม ที่ ๒๒ หนังสือพิมพ์สยาม วิกตี มอนิเตอร์ ๑๐
 ครั้งแรก
- พฤษภาคม ที่ ๓๐ รวณ นายชุต กงสุลอเมริกัน ออกหนังสือ
 รัยเงินอยู่ในรอมองอเมริกัน
- มิถุนายน ที่ ๑๐๑ หมอฮอดันคา ชื่อ โฮเคนส์ตระกูล (ชื่อ
 เรียกกันภายหลังว่า หมอแก่) เป็นหมอรักษ
 ในตาเข้ามาถึง (หมอนี้ได้ผ่าตัดรักษาพระเนต
 กรมหมื่นนภมรินทร์ภักดี แลผ่าตัดเจ้าพระย
 ทิพากรวงษ์)
- กรกฎาคม ที่ ๕ นางลิโอโนเวนส์ กษัตริย์ (คือ นายหล
 ลิโอโนเวนส์) กลับไปเมืองนอก
- กรกฎาคม ที่ ๒๕ กรมหมื่นนเทศวรวิวิธาส์ สิ้นพระชนม์
- กรกฎาคม ที่ ๒๘ มองสิเออ โอบะเรต์ กงสุลฝรั่งเศสไปเมือง
 นอก (เลยเสียชีวิต)
- กรกฎาคม ที่ ๓๓ หม่อมราโชไทย (ม.ร.ว. กระจ่าง) ถึง
 อนิจกรรม
- สิงหาคม ที่ ๒๐ โปรดให้หมอนั่นเต เป็นครูสอนภาษาอังกฤษ
 ถวายสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์
- กันยายน ที่ ๑๘ พระราชทานเพลิงศพ หม่อมราโชไทย
 ทวีตแจ้ง

- กันยายน ที่ ๒๖ พระยาสุรวงษ์ไวยวัฒน์ราชทูต กลับมาจาก
เมืองฝรั่งเศส
- ตุลาคม ที่ ๓๐ กรมหมื่นอลงกฎกิยวิธา ขึ้นพระชนม์
พฤศจิกายน ที่ ๕ มองสิเออ เคอ เบลกรัก ราชทูตฝรั่งเศส
เข้ามาถึง (มาแลกหนังสือสัญญา)
พฤศจิกายน ที่ ๓๐ ฝรั่งเศส ๒ คนไปยิงนกในวัดเทวราชกุญชร
ถูกพระศิวะช่วยสาหัส
- พฤศจิกายน ที่ ๓๒ กองโยเซ ชอรรตาไปบุก เจ้าเมืองหมาแก้ว
เข้ามา
- พฤศจิกายน ที่ ๓๕ เริ่มงานโสกันต์พระเจ้าลูกเธอ ๖ พระองค์ (ที่
จริงเป็น ๒ คราว คือ พระองค์เจ้าคัคณางคยกล
พระองค์เจ้าศุขสวัสดิ์ พระองค์เจ้าทวณวไลยลาภ
งาน ๓ พระองค์เจ้าทองกองก้อนใหญ่ พระองค์เจ้า
อรุณวดี พระองค์เจ้าศิริในสมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุน
บัวรายปรียักษ์ อีกงาน ๓ แต่งงานต่อกัน)
- พฤศจิกายน ที่ ๒๓ เจ้าพระยาพระคลัง (คือ เจ้าพระยาทิพ
การวงษ์) แรกจำหน่ายหนังสือแสดงกิจจานุกิจ
ฉบับพิมพ์ด้วยพิมพ์หิน
- พฤศจิกายน ที่ ๒๔ แลกหนังสือสัญญาเรื่องสุราษฎร์กับฝรั่งเศส เป็น
อันเสรีราชซึ่งตั้งเคียงกันมาช้านาน
- ธันวาคม ที่ ๖ เจ้าพระยาภูธราภัย ทำบุญอายุ ๖๐ มีงานใหญ่

- ธันวาคม ที่ ๓๗   เจ้าพระยาพระคลังเข้าทูลเกล้าฯ ถวายใบบอก
 หิน
- ธันวาคม ที่ ๒๓   เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์   ทำบุญอายุ ๖๐ มี
 งานใหญ่
- ธันวาคม ที่ ๒๕   ทนงสิทธิ์พิพัฑฒนวิกรมอนิเตอร์   ลงพิมพ์
 ปรจางความชั่วร้ายของนายชุต กงสโตอเมริกัน
- ธันวาคม ที่ ๓๐   นายชุต กงสโตอเมริกัน   ขายเลหลังสิ่งของ ๆ
 ตน แล้วกลับไปเมืองนอก
- ๓๗๖๗ มกราคม ที่ ๓๓   พระราชทานเพลิงพระศพ   กรมหมื่นอลงกฎ
 กิจปรีชา
- มกราคม ที่ ๓๓   เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์   ได้ยิงโต๊ะพวกกงสุล
 แลชาวต่างประเทศ
- มกราคม ที่ ๓๕   นายร้อยเอกแน็ค   นายทหารอังกฤษ   ไป
 ทำแผนที่กลับมาถึง
- มกราคม ที่ ๓๗   พระราชทานเพลิงพระศพ   พระองค์เจ้าคารา
 พระมารดาเจ้าฟ้าอิศราวงษ์
- มกราคม ที่ ๒๗   เจ้าพระยาทิพากรวงษ์   จักขุมิต   กราบถวาย
 ยังคมลา   ออก จาก ตำแหน่ง   เสนาบดี ว่า   การ ต่าง
 ประเทศ   ไปรคให้กรมขุนวรจักรธรานุภาพ
 เป็นแทน
- กุมภาพันธ์ ที่ ๒๓   เวื่อไฟช้อกลาไหม   (ของพระยาภูเก็)   )
 แรกเข้ามาเดินระหว่างกรุงเทพ ฯ   กัยสิงคไป

มีนาคม ที่ ๓๐
มีนาคม ที่ ๓๕

ฉลองวักทงษ์

เลื่อนกรมสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ ฟ้างกรณีย์ เป็น
กรมชนพิทักษ์ประชานารถ

บมโรงจุลศักราช ๑๒๓๐ พ.ศ. ๒๔๑๑

มีนาคม ที่ ๒๔

พระราชทานเลี้ยงโต๊ะฝรั่งทรงราชการ ใน
งานปีใหม่

เมษายน ที่ ๕

พระยาไทรบุรี (อะหมัด) เข้ามาเฝ้า ฯ

เมษายน ที่ ๒๕

โสภณทัตพระเจ้าลูกเธอ ๒ พระองค์ หม่อม
เจ้าหลานเธอองค์ ๑ (สืบไต่ความว่าโสภณทัต
คราวนี้ พระเจ้าลูกเธอ คือ พระองค์เจ้าเกษม
สันตโสภณทัต พระองค์เจ้ากมลลาภเธอสรศักดิ์ แต่
หลานเธอเป็น ๓ คือ พระองค์เจ้าพรหมเมศ
ในพระบาทสมเด็จพระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว กษัตริย์
หม่อมเจ้าเจ๊ก หม่อมเจ้าหญิงกลาง ในกรมหมื่น
มเทศวรวิวิธราช รวม ๕ ด้วยกัน)

เมษายน ที่ ๒๗

นายมูร ออกจากตำแหน่งกงสุลไปภูเก็ต
กลับไปเมืองนอก

พฤษภาคม ที่ ๓๓

เรือรบฝรั่งเศส ชื่อ เฟวิลอง ออกจาก
กรุงเทพฯ ไปเที่ยวตรวจหาที่สำหรับโทรฝรั่งเศส
ระมาศสรีขอบปราศาศหมคกง

พฤษภาคม ที่ ๒๐

เรือรบ เฟวิลอง ตรวจหาที่ได้แล้ว กลับ
มาถึง

- พฤษภาคม ที่ ๒๕ นายร้อยเอก ทักเกอ กัณนายร้อยโทปล ไป
 ตรวจทำแผนที่ (เขตแดนไทยกับอังกฤษ
 ตอนแขวง) เมืองเชียงใหม่ ๘ เดือนกลับมาถึง
- มิถุนายน ที่ ๘ เรือรบอเมริกัน ชื่อ อุนาคิตา เข้ามาถึง
 เป็นเรือรบอเมริกันลำแรกที่ไต่เข้ามาในแม่น้ำ
- มิถุนายน ที่ ๑๗ เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ ปลดศพภรรยาสมเด็จ
 เจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงษ์คน ๓ ทิวคอกอกไม้
 (สืบไต่ความว่าชื่อ หม่อมมยราง เป็นมารดา
 พระยาราชาเนตรประพันธ์โต)
- มิถุนายน ที่ ๑๗ ซักของเยอรมันเห็นอ เป็นครั้งแรกในกรุง ฯ
- มิถุนายน ที่ ๒๘ พระยาเทพประชน (คือ เจ้าพระยาภา
 ญวงษ์) เป็นข้าหลวงไประงับวุ่นวายที่เมืองญูเก็ง
 ทำการสำเร็จกลับเข้ามาถึง
- กรกฎาคม ที่ ๓ ทำหนังสือสัญญากับอังกฤษ กำหนดเขต
 แคนกรุงสยามกับแคนพม่าของอังกฤษ
- กรกฎาคม ที่ ๓๐ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท เสด็จมพระชันษา
 ๖๓ พวกฝรั่งมีแข่งเรือถวายที่ปากน้ำ
- กรกฎาคม ที่ ๒๐ เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ ถวายเรือรบสยาม
 ปรึศคัมภีร์ ซึ่งต่อชนใหม่
- กรกฎาคม ที่ ๒๖ มงสีเออ คอรส์ กงสัลฝรั่งเศสเข้ามาถึง
- กรกฎาคม ที่ ๒๘ เสด็จลงทอดพระเนตรเรือสยามปรึศคัมภีร์ แล
 พระราชทานบำเหน็จแก่เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์

สิงหาคม ที่ ๘ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
จากกรุงเทพฯ ไปทอดพระเนตรสุริยอุปราชา
หมกคอง (ที่ตำบลหว้ากอ แขวงจังหวัดประจวบ
คีรีขันธ์)

สิงหาคม ที่ ๑๘ มีสุริยอุปราชาหมกคอง มีคอยู่ถึง ๖ นาที
กับ ๕๖ วินาที

สิงหาคม ที่ ๑๘ จีนขอเวียดนาม มาเป็นกงสุลเยเนรอลไปภูเก็ต

สิงหาคม ที่ ๒๕ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จ
กลับจากหว้ากอ

สิงหาคม ที่ ๒๘ หนังสือพิมพ์สยามวิถีมอนิเตอร์ หยุคพิมพ์

สิงหาคม ที่ ๓๐ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประชวร
มาหลายวัน เรียกหมอแคมเบล กับหมอบรัดเล
เข้าไปปรึกษาแพทย์หลวง แต่หาได้เข้าไป
ตรวจพระอาการไม่

กันยายน ที่ ๓ ได้ข่าวว่าผู้ที่ไปตามเสด็จกลับมาเป็นไข้ตาย
สัก ๕-๕ คน

กันยายน ที่ ๓ ไฟไหม้ที่ตลาดวัดเกาะ (เนื่องในเรื่องขี้ฉี่
เถื่อน)

กันยายน ที่ ๑๒ เรียกหมอแคมเบล แลหมอบรัดเล เข้าไป
ปรึกษาอาการพระประชวร กับแพทย์หลวงอีก

กันยายน ที่ ๑๕ นายอาดยาสเทศ ผู้แทนกงสุลอังกฤษ เกิด

วิชาทักษ์เจ้าพระยาศรีวิชัยวงศ์ เรือง (สมบัติ
คนในร่มธงอังกฤษต้อง) ไฟไหม้ทิวักเกาะ

กันยายน ที่ ๓๕ หมอสมิทออกหนังสือพิมพ์ข่าวรายวัน เรียก
ชื่อ สยามเคิล แอควอไตเซอร์

กันยายน ที่ ๓๗ เรียกหมอแคมเบล แลหมอบริกเล เข้าไป
ปลูกษาภัยแพทย์หลวงที่ในท้องพระโรง หมอ
แคมเบลได้เข้าไปตรวจพระอาการ แต่ไม่ได้ตั้ง
พระโอสถ

กันยายน ที่ ๒๕ กรมขุนราชสีหวิกรมประจวบไช้ เนื่องมาแต่
ไปตามเสด็จท้าวทอ สิ้นพระชนม์

ตุลาคม ที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต
พระชันษาได้ ๖๔ เสวยราชย์ได้ ๓๘ ปี สมเด็จพระ
พระราชโอรส เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ เสด็จผ่านพิภพ
กรมหมื่นบรมวิไชยชาญ เป็นพระมหาอุปราช

รัชกาลที่ ๕

ตุลาคม ที่ ๓๓ ออกหมายประกาศ เรียกอธิบดียกกัน

พฤศจิกายน ที่ ๓๓ บรมราชาภิเศก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
จุฬาลงกรณ์

พฤศจิกายน ที่ ๓๕ เรือรบอังกฤษ ชื่อ สลามิส มาถึง นายพล
เรือเกย์เปิล กัยกงสุลเยเนรอล นอกส์ มาควัย
ในเรือน

พฤศจิกายน ที่ ๓๗ แท้เสด็จเลียบพระนคร

- พฤศจิกายน ที่ ๒๕ อภิราชาภิเศก กรมพระราชวังบวร ฯ
- ธันวาคม ที่ ๖ เจ้าพระยาภูธราภัย ทำบุญอายุ ๖๓
- ธันวาคม ที่ ๘ ไฟไหม้ ที่บ้านหม้อ
- ธันวาคม ที่ ๒๓ เจ้าพระยาศรีสุริยวงษ์ ทำบุญอายุ ๖๓ พวกฝรั่ง
เข้ากันทำของตั้งกลางโต๊ะ เป็นรูปพระภาคารเงิน
ให้เป็นของขวัญ
- ๑๘๖๘ มกราคม ที่ ๓ หมอสมิทออกหนังสือพิมพ์ ชื่อ สยาม เวป
สตอร์
- มกราคม ที่ ๑๘ เบิกคลองยี่สาม (แต่สมุทสงครามไปเพ็ชร
บุรี)
- กุมภาพันธ์ ที่ ๑๓ กรมพระราชวัง ฯ เสด็จไป (ตรวจข้อม)
เมืองจันทบุรี ๑๒ วัน กลับมาถึงกรุงเทพฯ
- กุมภาพันธ์ ที่ ๒๓ พระราชทานเพลิงพระศพกรมขุนราชสีหวิกรม
ทวิคแจ้ง
- มีนาคม ที่ ๖ ผู้ร้ายฆ่าพระธรรมเจดีย์ อายุ ๘๗ ปี ที่
วัดโพธิ์
- เมษายน ที่ ๑๓ เรือสยามปริศนิมภ์ ไปเมืองตรังگان (กลับ
วันที่ ๒๕)
- บรมเสง จุลศักราช ๑๒๓๑ พ.ศ. ๒๔๑๒
- เมษายน ที่ ๒๗ เรือรบออสเตเรีย ชื่อ กองนา พาราชทท
ออสเตเรียมาขอทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี

- เมษายน ที่ ๒๘ รัชพระราชสาส์น สมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย
มีมาถวายสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่ วิก
ตอเรีย รัชพระราชสาส์น จักอย่างใหม่ (เล็กแท้)
- พฤษภาคม ที่ ๕ บารอน แอนทอนี เปทส์ ราชทูตออสเตรีย
เข้าเฝ้า ฯ
- พฤษภาคม ที่ ๑๓ ประหารชีวิตผู้ร้ายที่ฆ่าพระอรรคมเจดีย์ ๕ คน
- พฤษภาคม ที่ ๑๗ ทำหนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับออสเตรีย
เทรีย
- มิถุนายน ที่ ๑๘ ประหารชีวิตอาชญากร อ้ายกล่อม ผู้ร้ายฆ่า
กัปตันสมิท
- มิถุนายน ที่ ๒๗ ประกาศตั้งเจ้าพระยาศุภริวงษ์ เป็นผู้
สำเร็จราชการแผ่นดิน พร้อมกับตั้งเจ้าพระยา
ทิพากรวงษ์ สำเร็จราชการต่างประเทศ พระยา
สุรวงษ์ไวยวัฒน์ เป็นเจ้าพระยาที่สมุหพระ
กลาโหม พระยาเทพประสุน เป็นเจ้าพระยา
ภาณุวงษ์ ว่าการต่างประเทศ
- กรกฎาคม ที่ ๕ พระราชทานเพลิงพระศพกรมหมื่นอมรมนตรี
- กรกฎาคม ที่ ๒๘ รัชพระราชสาส์น วิกตอเรีย รัชพระราชสาส์น จักอย่างใหม่ (เล็กแท้)
แผ่นกีย ๕๐๐ ก้อน แผ่นสัก ๕๘๐๐ ตำลึง
- สิงหาคม ที่ ๒๐ หมอสมิทออกหนังสือพิมพ์ สยาม วิกตอเรีย แอ

เวอไทเซออีก หนังสือพิมพ์ออกแล้วทั้งหก
มา ๓ คราว

กันยายน ที่ ๓ รัชพระราชสาส์น สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินโปรตุ
เซียแทนสมาคมเยอรมันฝ่ายเหนือ

กันยายน ที่ ๗ เรือสยาม ๑ ไปเมืองตรังگانอีก

กันยายน ที่ ๑๒ พระเจ้าเซียงใหม่กาวิไลรสสุริยวงษ์ ประหาร
ชีวิตคราวที่เขารัดเสีย ๒ คน พวกมิชชันนารี
ตกใจกันมาก

กันยายน ที่ ๑๔ พระพิมพ์ธรรม (บัม) วัดโพธิ์มรดกภาพ

กันยายน ที่ ๒๐ เจ้าพระยาภาณุวงศ์ถึงโตะกงสุดแลฝรั่งอื่น
(ในงานเฉลิมพระชัษษา)

กันยายน ที่ ๒๓ รัชพระราชสาส์น สมเด็จพระเจ้าแผ่นดินโปรตุ

เกต

กันยายน ที่ ๒๗ ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินถึงโตะกงสุดแล
ฝรั่งอื่น

กันยายน ที่ ๒๘ เจ้าพระยาพลเทพ (หลง) ถึงอสัญกรรม

กันยายน ที่ ๓๐ นายพล ปาตรีช กงสุลอเมริกันเข้ามาถึง

ตุลาคม ที่ ๑๗ กรมหลวงวงษาธิราชสนิท เสด็จขึ้นไปประ

ทานกฐินเมืองพิศณโลก

ตุลาคม ที่ ๒๐ นายพล ปาตรีช ถวายอักษรสาส์นของประ
ธานาธิบดีในเทศเสกต อเมริกา

ตุลาคม ที่ ๒๐

๑๕
จับฉลากได้ในเรือเจ้าพระยา เมื่อจับค้ำชู

กันชน

พฤศจิกายน ที่ ๕ พวกมิชชันนารี พร้อมกันแต่งให้นายแมก
คอนัดท์กับนายชอส มิชชันนารีขึ้นไปเมือง
เชียงใหม่ เพื่อขึ้นไปเยี่ยมถามข่าวพวกมิชชันนารี
ในเขตที่พระเจ้ากาวิโลรสฆ่าลาวเข้ไว้

พฤศจิกายน ที่ ๑๔ มองตีเออ กิดอง เข้ามาเป็นกงสุลฝรั่งเศส

พฤศจิกายน ที่ ๑๕ รัฐบาลให้หลวงพิบูลย์สมบัติขึ้นไปเป็นเพื่อน
มิชชันนารี ๒ คน ที่ไปเชียงใหม่

พฤศจิกายน ที่ ๒๓ ไฟไหม้โรงสีของไทย ที่คลองผดุงกรุงเกษม

พฤศจิกายน ที่ ๒๘ หมอชอลันคา ชื่อ โฮเคนสตระกูล ที่รักษา
เจ้าพระยาที่ปากทรงษ์ กลับมาอีกครั้ง ๓

พฤศจิกายน ที่ ๒๘ เสร็จการที่เก๊กโตแยงกับกงสุลฝรั่งเศสคนใหม่
ในเรื่องกิริยาที่จะเข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์น

พฤศจิกายน ที่ ๓๐ กงสุลฝรั่งเศสเข้าเฝ้า ถวายพระราชสาส์น
ของสมเด็จพระเจ้าเอมเปรอนะโปเลียน ที่ ๓

ธันวาคม ที่ ๓๐ กรมพระราชวังบวร ฯ เสด็จไปตรวจหัวเมือง
ชายทะเลตะวันออก ๑๖ วัน กลับมาถึง

ธันวาคม ที่ ๓๓ ช้างค่าง (คือ พระเสวตรวรวรรณ) ลงมา
จากเมืองเชียงใหม่ คนคนกันไปคูนาก

ธันวาคม ที่ ๓๗ พระราชทานเพลิงศพเจ้าพระยาพลเทพ (หลง)
ทวักแจ่ง

- ธันวาคม ที่ ๒๓ ผู้สำเร็จราชการทำบุญอายุ ๖๒
- ธันวาคม ที่ ๓๐ พระราชทานเพลิงศพพระพิมลธรรม (ขม)
- ๑๘๗๐ มกราคม ที่ ๑๐ ชินขอ บัดโชติ ราชทูตสเปน เข้ามาขอทำหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี
- มกราคม ที่ ๒๑ กียัตันกอบเค กงสุลเคนมารัก ถวายพระราชสาส์น
- มกราคม ที่ ๒๒ ก่อฤกษ์วัดราชบพิธ
- กุมภาพันธ์ ที่ ๓ เวธเมธ ช่อ บางกอก แรกเข้ามาตั้ง
- กุมภาพันธ์ ที่ ๖ เจ้าพระยามุขมนตรี ถึงอสัญกรรม
- กุมภาพันธ์ ที่ ๑๗ พระราชทานเพลิงพระศพ พระองค์เจ้าหญิงยี่สุน
- กุมภาพันธ์ ที่ ๒๓ ทำหนังสือ สัญญา ระหว่างกรุงสยามกับสเปน
- มีนาคม ที่ ๕ พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ พระเจ้าเชียงใหม่ลงมาในงานพระบรมศพ มาถึง
- มีนาคม ที่ ๑๒ แต่พระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่พระเมรุ
- มีนาคม ที่ ๑๗ ถวายพระเพลิงพระบรมศพ
- มีนาคม ที่ ๒๑ เสร็จงานพระบรมศพ
- มีนาคม ที่ ๒๑ ไฟไหม้ ยี่ากคลองบางกอกน้อย
- มีนาคม ที่ ๒๒ ไฟไหม้ ใหญ่ ยี่ากคลองบางลำภู
- บมเม็ยจุลศักราช ๑๒๓๒ พ.ศ. ๒๔๑๓
- เมษายน ที่ ๗ เรอรบ ช่อ พิกขัมรณยทุท มาถึง เรอดำ

นเป็นเรือเหล็ก ต่อที่สกัดแดนค้ เก็บช้อเรือ
โลกศึ รัฐบาลสยามช้อ เปลี่ยนช้อว่า วิเยนค้
ให้เยนเกียรตียศแก่ท่านผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน

เมษายน ที่ ๒๕

จีนขอเวียนา กงสุลเยเนรลาไปๆเกศ ๕ ไป
กัษข้างที่กรุงเก่า จมน้ำตาย

พฤษภาคม ที่ ๒๓

เสกไป (ยกยอก) พระปฐมเจดีย์

มิถุนายน ที่ ๑๒

เจ้าพระยาทิพากรวงษ์ พิราไลย

มิถุนายน ที่ ๒๔

เรือพิทิมรณยุทธ รัชพระยาราชาวรานุกูล

(ภายหลังได้เป็นเจ้าพระยารัตนบดินทร กัษ
พระยาจำแสน เกศ แต่ยังเป็นพระยาราชาเสนา)
ออกไปเมืองไซ่ง่อน (ทั่วยเรือขุดภาษาสัญญา
เขตรแกนทางทะเลสาบ)

มิถุนายน ที่ ๒๗

พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ พระเจ้าเชียงใหม่

ใหม่ข่วยไปแต่กรุงเทพฯ ไปอีก ๓ วัน จะถึง
เมืองเชียงใหม่ ถึงพิราไลย

กรกฎาคม ที่ ๒๗

รัฐบาลสยามให้พระยาอินทราธิบค้สิหราช

รองเมืองไปเมืองสิงคโปร์ ไปตรวจการเรือนจำ
แลโรงพยาบาล เพื่อจะสร้างคกใหม่ในกรุงเทพฯ

กรกฎาคม ที่ ๓๓

เรือไฟช้อกลาโหมเข้ามาถึง ได้ข่าวว่า

ประกาศสงครามในระหว่างฝรั่งเศสกับปรัสเซีย เมื่อ
วันที่ ๓๕ กรกฎาคม

- สิงหาคม ที่ ๔ สมเด็จพระเจ้าอนงขาเออ เจ้าฟ้าภาณุรังษี
สว่างวงษ์ รัชพระสพรณยัตร์
- สิงหาคม ที่ ๓๐ พระยาเพชรบุรี (บัว) ถึงอนิการรม
- กันยายน ที่ ๔ ทังกฎหมายคลอง
- กันยายน ที่ ๗ พระราชทานเพลิงศพ เจ้าพระยาทิพากรวงษ์
- กันยายน ที่ ๑๓ สมโภชช้าง (พระเสวตวรรรณ พระ
มหารพีพรณคชพงษ์)
- กันยายน ที่ ๒๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระ
ชัชฌา ๑๗ มีการแต่งประทับทั่วไป เจ้าพระยา
ภาณุวงษ์เสด็จฝรั่งไปเห็นรำ
- พฤศจิกายน ที่ ๓๐ เครื่องจักรโรงหีบอ้อยของฝรั่ง (เรียกชื่อ
โรงหีบว่า อินโคกิน ซึ่งตั้งที่แม่น้ำท่าจีน) เข้า
มาถึง
- ธันวาคม ที่ ๗ นายเนตรไต้เป็นพระยาสมุทบุรานุรักษ์ แทน
บิดา
- ธันวาคม ที่ ๒๓ คอมมันเคอร์ทอ การโต รักเกีย ราชทูต
อิตาลี เข้ามาขอทำหนังสือสัญญาทางพระ
ราชไมตรี
- ธันวาคม ที่ ๒๓ ท่านผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน ทำบุญอายุ ๖๓
มีคนไปช่วยมาก ได้พระราชทานเงิน ๑๗๒๐๐
เหรียญเป็นของขวัญในวันเกิด

๓๗๗๓ มกราคม ที่ ๗

ปลงศพมารดา พระยากระดาศ

ที่ ๗

กัลยาณมิตร

กุมภาพันธ์ ที่ ๕ เซอร์ เบเนสัน แมกสเวล อธิบดีผู้พิพากษา
เมืองสิงคโปร์ เข้ามากรุงเทพฯ ฯ

กุมภาพันธ์ ที่ ๖ บัญชีสินค้าที่เข้ามาจากเมืองลอนดอน
พิมพ์ครั้งแรกเป็นที่พิศวงกันมาก

มีนาคม ที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จโดยเรือ
พิทยัมรณยทอ ออกจากกรุงเทพฯ ฯ ไปประพาส
เมืองสิงคโปร์ แลเขตอาเวีย (ครั้งแรก)
บรมเมรุจุลศักราช ๑๒๓๓ พ.ศ. ๒๔๑๔

เมษายน ที่ ๓๕ เสด็จกลับถึงกรุงเทพฯ ฯ

เมษายน ที่ ๓๗ จุดประทัดที่ม้งานม ไทรศพ วันเรียงในการเสด็จ
กลับ

เมษายน ที่ ๒๓ ลครม้าอเมริกันเข้ามาถึง (ได้ยินว่าเคย
มีเข้ามาในรัชกาลที่ ๕ ครั้ง ๑ แต่เห็นจะไม่ใช่
เซอร์คัส ๆ ที่เข้ามาครั้งนี้ เป็นครั้งแรก)

พฤษภาคม ที่ ๓ รัชพระราชสาส์นเยอรมันแฮมเปร์ครั้งแรก

มิถุนายน ที่ ๓๕ พระราชทานเพลิงพระศพ กรมหมื่นภ
ราชทัไทย กษัตริย์กรมหมื่นมนตรีรักษา ทิวคอรุณ

มิถุนายน ที่ ๒๗ ส่งผู้มีสกุลไปเรียนวิชาในยุโรปหลายคน
(เข้าใจว่าพระองค์เจ้าปฤษฎางค์ ๑ หม่อมเจ้า...

ในกรมหมื่นมเหศวรศิววิลาศ ๑ พระยาไชย

กรกฎาคมที่ ๓

สุรินทร ม. ร. ว. เทวหนึ่ง ๑)
ข้าราชการเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวเป็นอย่างใหม่
(คือ สวมถุงเท้า รองเท้าเข้าเส้น ฯ แลขึ้นเส้น ฯ
เวลาเสด็จออกไปเวท)

กรกฎาคมที่ ๑๕

รัฐบาลซื้อเรือกลไฟ ซอยบางกอก ราคา ๗๕๐๐๐
เหรียญ เพื่อแต่งเป็นเรือพระที่นั่งเสด็จอินทชัย

สิงหาคมที่ ๕

มิ่งงานใหญ่ตั้งนายทหารมหาดเล็ก

สิงหาคมที่ ๑๕

รัชอักษรสาส์น เสด็จเนอเยเนรกาลอินทชัย
อังกฤษ (เข้าใจว่าเป็นอักษรสาส์นที่เชิญเสด็จ
ประพาศอินทชัย)

กันยายนที่ ๑๑

เฉลิมพระชันษา ๑๗ ตามประเพณี แลมี
มโหรีศพเป็นการใหญ่

ตุลาคมที่ ๑

วันนพเอิญให้แม่น้ำว่าง ไม่มีเรือพ้อค้าต่าง
ประเทศ

พฤศจิกายนที่ ๑๔

น้ำมากท่วมตลิ่งทั้ง ๒ ฝั่ง

พฤศจิกายนที่ ๑๗

เรือไฟ ชื่อ โปสท์ ของนายฟอก แรกเกิดใน
ระหว่างกรุงเทพ ฯ จนถึงที่ตอกเรือกำปั่นที่สันดอน

ธันวาคมที่ ๗

พระราชทานเพลิงพระศพ กรมหลวงวงษา
อิราชสุนทร ทวีศอรณ ฯ

ธันวาคมที่ ๑๗

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จ โดยเรือ
บางกอก ไปประพาศอินทชัย

๑๗๑๒ มกราคมที่ ๘

หมอบีเคอร์ เกาแวน เข้ามาอยู่กับหมอบแคมป์
เขต (หมอบเกาแวนนี้ ต่อมาเข้ารับราชการไทย
เป็นหมอบประจำพระองค์)

มกราคมที่ ๒๐

เจ้าคุณแช (เรียกกันว่า เจ้าคุณตำหนัก
ใหม่) น้องหญิงท่านผู้สำเร็จราชการแผ่นดินถึง
อสัญกรรม

กุมภาพันธ์

รัฐบาลไทยให้อังกฤษ ชอ นายโตวค เป็น
ผู้ชำนาญการแล้ว ไปตรวจข้อทอง ที่เมือง
กระบินทรบุรี

กุมภาพันธ์ที่ ๑๓

ซินบอ เปเรว ราชทูตสเปนเข้ามาถึง
บวอกจตุลศักราช ๑๒๓๔ พ.ศ. ๒๔๑๕

มีนาคมที่ ๑๓

นายออกัส กงสลเบเนราลอังกฤษไปตาม
เสด็จเมืองกตักตคา กลับมาถึง

มีนาคมที่ ๑๕

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จไปประพาศ
อินเคีย & เคอน กลับมาถึง

มีนาคมที่ ๑๗

มีการเลี้ยงโต๊ะ เป็นการใหญ่ที่บ้านท่านผู้
สำเร็จราชการแผ่นดิน เป็นการสมโภช เสด็จ
กลับจากอินเคีย

มีนาคมที่ ๒๔

รัฐบาลขายเรือยางกอก (ซึ่งซอมาเป็นเรือ
พระที่นั่งเมื่อเสด็จอินเคีย) ให้พระกัศาศิมัยสละ
มันยี่ (อยู่ที่หน้าวัดเกาะ) เตินเป็นเรือแม่ลัดข้อไป

- เมษายนที่ ๕ พระราชทานเพลิงพระศพพระองค์เจ้าสายสมร
 เมษายนที่ ๓๐ ไฟไหม้ที่ขันทวย
 เมษายนที่ ๒๓ พวกผู้ชำนาญแล้ว ซึ่งรัฐบาลให้ไปตรวจข้อแหว่
 ที่เมืองกาญจนบุรี ไป ๕๖ วัน กลับมาถึง
 เมษายนที่ ๒๓ เชื้ออาเจีย คาลิซ ราชทูตออสเตรเลีย เข้ามาถึง
 เมษายนที่ ๒๘ เรือไฟ ซือ แคนยูน มาเดินเมด แล้วรับสินค้า
 ในระหว่างกรุงเทพ ฯ กับเมืองฮ่องกง เป็น
 ครั้งแรก
 พฤษภาคมที่ ๓ พวกหกคะเมนยูน เข้ามาเล่น
 พฤษภาคมที่ ๓ นายร็อก เป็นชาวสวีเดน พาขนนางไทยหลาย
 คนไปขบ้อด้านหิน ซึ่งอ้างว่าเขาพบที่เมืองเหนือ
 พฤษภาคมที่ ๒๓ พระราชทานเพลิงศพ เจ้าคุณท่าหนักใหม่
 มิถุนายนที่ ๕ เสกขจรเกล้า
 มิถุนายนที่ ๓๓ กับตันซัสลี นายเรือไฟอเมริกัน ซือ มอตัน
 เชิญกรมพระราชวังบวร ฯ กับพวกผู้รักไทยฝรั่ง
 เทียวล่องแม่น้ำลงไป
 มิถุนายนที่ ๓๖ มอติเออ คาร์เนย กงสุลฝรั่งเคสมาถึง
 กรกฎาคมที่ ๒ แท้พระศพพระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้า
 อิศรวงษ์ เครื่องแต่งตัวแต่เครื่องแท้ เช่นทำนอง
 ไว้ทุกข้ออย่างฝรั่ง

กรกฎาคม ที่ ๓ นายเซนต์ อาลยาสเทอ ไปยุโรป ๒ ปี
 กลับเข้ามาถึง (นายอาลยาสเทอน แต่เดิม
 รัชการการอังกฤษ จนได้เป็นผู้แทนกงสุลครั้งที่ ๑
 วิชาทักขินายนอกสกลสงขล ๑ จึงออกจากราชการ
 กลับเข้ามาคราวนี้แล้วไม่ช้า ก็เข้ารับราชการไทย
 อยู่จนถึงอนิจกรรม)

กรกฎาคม ที่ ๒๓ กัปตัน แอคมัส เป็นทูตเชิญอักษรสาส์นของ
 ประธานาธิบดีอเมริกัน เข้ามาถวาย

สิงหาคม ที่ ๔ ไฟไหม้เห็นอวัดเกาะ

กันยายน ที่ ๕ ห้างแรมเซเวอพลัด เข้ามาจากกัทกัทตา
 แรกมาตั้งในกรุงเทพ ๑ (ห้างนี้เป็นห้างเดิมของ
 ห้างแบคแมน)

กันยายน ที่ ๓๐ ไฟไหม้บ้านหม้อ

กันยายน ที่ ๒๓ เสด็จพระราชดำเนิน ๑๘ มีแห่งประทศ แลเห็น
 ที่บ้านเสนาบดีว่าการต่างประเทศ

ตุลาคม ที่ ๑ ราชทูตชอลันกา ชื่อ โซเคเฟน เข้ามาถึง

ตุลาคม ที่ ๑๓ เบ็ดคลองเขรมประชากร

ตุลาคม ที่ ๑๗ อัฐิกระดูก ลกราคาลงใช้เพียงอันละ ๓๐ เข็ย

ตุลาคม ที่ ๒๔ เวลา ๔ ทุ่ม เกิดลมไต้ฝนในอ่าวสยาม

พฤศจิกายนที่ ๑๓ เสด็จไปประพาศเมืองลพบุรี กลับมาถึง

พฤศจิกายนที่ ๒๕ เจ้าอุปราชเชียงใหม่ ลงมารับพระราชทาน

สัญญาบัตรเป็นเจ้าเชียงใหม่ (คือ พระเจ้าอินท
วิชยานนท์)

ฉันทาคม ที่ ๕

นระก่าอัสมัยสละมณีย์ หวังนำพ่อค้าแขกตาย

ฉันทาคม ที่ ๓๐

พระยาอินทราชธิบดีสหราชวงเมือง ถูกขัง
กัวยเวรให้เข้าไปจับคนในวังเจ้า

ฉันทาคม ที่ ๓๓

พระราชทานเพลิงพระศพ กรมขุนวรจักร

อรานภาพ

ฉันทาคม ที่ ๓๓

กรมหมื่นนภบาลบริรักษ์ สิ้นพระชนม์

ฉันทาคม ที่ ๒๕

ไฟไหม้ใหญ่ ที่สะพานหัน

